IBURU
Iburu ragidai mu okamaga
Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Oka yau ka suma sumatagamawa ragidai ragiragi bananamupu ki mu togitamana ki nana okamupu. Iyesu e ka tawiri ogayawa apunai Mamanuga God e yabareya nu nene uburau nu yonanuga wagau.

Oka debai empamana ki kabuwai

Keriso e Mamanuga God nunupu wetawetara *1:1-3*
Keriso ka esida ko aneya kuduba ka erida *1:4-2:18*
Keriso ka esida ko Mosisi yo Diyosuwa ka erida *3:1-4:13*
Keriso ka esida ko dobopiyamu ragidai ka erida *4:14-7:28*
Keriso ka gwaiyaba waunai esida *8:1-9:28*
Keriso e puyoi ka kawaya esida *10:1-39*
Suma ka gwede? *11:1-12:29*
Mamanuga God mamamapamu *13:1-19*
Guriguri siyarai *13:20-21*
Parau siyarai *13:22-25*

Mamanuga God e yonai Iyesu pokaiya matarawena

1 Naiya takari kawaya nu bodanuguma Mamanuga God e yonai wainapamana ki nana ka e yawata ebo ebo pokaiya mara ropani kawaya

e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai kabuwatamiyawa.

2 Ko karako mara siyarai yau rabineya ka e Gubagai pokaiya nu kabuwanibu. E pokaiya ka Mamanuga God kunuma waira kuduba yamanapupu ade e eya Gubagai mena winepupu da mara siyareya ki ka e gwedegwede kuduba e idai rabineya nakapoto.

3 Mamanuga God e eya sinini tanai bagi kawaya ki e Gubagai naureya minibu siwa. E nuwai notai ade e kiyabui kuduba ka e eya Mamai nunupu wetawetara ade e yonai kasiyarai kawaya ki pokaiya ka kunuma waira kuduba e wagubu umuneya mu wata-mugu ubumu. E nu biginuga kuduba surupana ki yawatai mebu kewowena eweya ka e ade kipu ubupu kunumau kayawena manako Mamanuga God Kasiyarai Kawaya Esida Apunai ki e madaneya e idai garu deneya kwarisiwena tondubu tondau.

4 Aneya kuduba ka kawakawaya ade mu simaga ka mete kawaya. Ko Mama-nuga God e ebo nuwaiya wagubu da e eya Gubagai ki e mena ka kawaya esida ade e si ka mete kawaya esida ko aneya kuduba mu simaga ka e kobaiya.

5 Mamanuga God e eba ubupu e aneyai mosi sibu, wagubu ke;

‘Kau ka nau Gubagani ade karako kau mamagi ka nau.’

Pa mena, e inako eba wagubu. Ade e aneyaiyoma mete eba tadebu, wagubu ke;

‘Nau ka aneya buri ki e Mamai ade e nau Gubagani tondono.’

Pa mena, e aneyaiyoma inako eba tadebu.

6 Ko e eya Gubagai amu suwakarai waira yau
kawareya tono-pana kwaewagawa ka e yona yau
wagubu ke;
‘Nau aneyaniyoma kuduba, wi nau Gubagani yau
e mena si esida tepapiyoi.’
7 Ade aneya mu nene ka e ubupu wagubu ke;
‘Nau suwagani manako nau aneyani-yoma
nusuru maba baitagisi kayatagisi.
Nau suwagani manako nau bigabiga-niyoma
mata nonarai maba wenatagisi.’
8 Mamanuga God e aneyaiyoma mu nene inako
wagubu ko e eya Gubagai ki e nene ka e bo-
nanai wainapiyawa wagawa apunai mosi
oka yau okapupu, wagubu ke;
‘Kau ka God. Kau garigi rabineya ka kau kasi-
yaragi maramara tondono kaniyono.
Kau iyapanagiyoma mu yabiyabiri-maga kau
uburei bagi supasupai mena mu wade
supasupatamiyei
9 Bera bagi supasupai ki kau nuwageya poyo ko
bera berokoi ki kau keipiyei,
ki pokere kau Mamagi God nau kau
winenibuwani ade kau mamama-nugana
ki nana monaganibuwani, tepanibuwani
ade iyarau tamuni-buwani,
da kau kowagiyoma kuduba kau kobageya idi-
wana ki nana.’
10 Mamanuga God e okai inako wagubu ade e
Gubagai nene ade wagubu ke;
‘Kau ka Kaiwawo. Kau mara kerareya nuwagibi
manako waira kuduba wenawena.
Kau kaubo idagere kunuma yamanapipi.
11 Kunuma waira kuduba aita ewa gogatagisi,

ko kau ka maramara tondowa kaniyowa.
Sipuma goragora purupurutagamu gagai wenawagau ki maba ka kunuma yo waira mu kasiyara-maga aita kewoyagisi.
12 Iyapana aukwara ewopiyamu ki maba kau kunuma waira ewopi,
ade iyapana gwedegwede gagai rikapiyamu ki maba kau kunuma waira rikatami da mu kiyabumaga wirayagisi ebo wenayagisi.
Ko kau kiyabugi eba wirayagisi kudubai mo wenayagisi. Pa mena.
Kau eba maguranuwagi ade kau kwamuragi eba kewoyagisi.
Kau watageya mena mara mara tondowa kaniyowa.'
13 Mamanuga God e aneyaiyoma mo eba tadebu, wagubu ke;
'Kau yewe madanani garu deneya tondowa da nau kau iyaragiyoma kuduba kwanatamani kau kerapugi kobaiya nakatamani kewoyagisi were.'
Pa mena. E mu mo inako eba tadebu ko e Gubagai mena yona ki sibu.
14 Ki pokere aneya ki mu ka gwede? Mu ka keyai. Mamanuga God mu tonotapu da mu e bigabigai kwaetagamana ki nana. Iyapana iya waunai wadamana ki nana winetapu ragidai ki mu waitatamiyamu togitamiyamu iwu.

2

Mamanuga God Keriso tonopupu iya waunai negebu.

1 Ki pokere nu yona mibai waina mipi ki
nu naigida mena yadamu doko kwaenda waira
yau notai baiyagisi nu taininiyoto manako nu
paerepamu yawata kwaiya kaigamu.
2 Naiya takari kawaya ka Mamanuga God e
aneya-iyoma tadebu manako mu yona ki nu
ripakwarakwaranuguma tademupu. Mu yona
tagubu ki ka yona mibai ki pokere iyapana gwede-
wau mu yonamaga ki tagararamupu bo eba
sumamupu ki ka mu denai bita makeya makeya
wadu-mupu.
3 Mu denai bita inako wadumupu ki pokere
nu karako iya waunai bagi kawaya ki yonai
wainamipi sumamipi ragidai ubumamu yona ki
tagararapamu kamadamu ki ka nu bita denai
wada-mana ki badidi maba baibigapamu? Ki pa
mena. Nu iyanuga yonai ki ka nu Kaiwawonuga
yabiri wagubu matara manako iyapana e yonai
ki wainamupu mibimupu ragidai ki mu poka-
mugere ka nu kataigibi wetawetara da yona ki ka
mibai.
4 Ade mu yonamaga tagubu ki kawareya ka
Mamanuga God matakira kiyabumaga ebo ebo
kunuma kasiyarai pokaiya mete kwaewagawa
nu yabunugere empemeya. E ebo nuwaiya ki
makeya ka e puyo ebo ebo e Keyai Tanai Bagi
Kawaya ki pokaiya puru-pupu nu eyaka eyaka
negebu ki pokere nu kataigibi wetawetara da e
badidi wagubu ki kuduba ka mibai.

Iyesu iya waunai ki yawatai nu kabuwaniyau

5 Nu karako waira waunai aita ewa baiyag-
isi kawareya idiwomu ki sisiyai iwegemei. Ma-

manuga God eba e aneyaiyoma winetapu da mu
waira ki kwayubapamana ki nana. Pa mena.
6 Ko e okai mosi naiya okamupu ki wagubu ke;
‘Mamanuga God, nu ka pa iyapana kaina ko kau
gwede nana nu nene wainapiyei?
Nu ka maimerei munta ko kau gwede nana nu
kwayubaniyei?
7 Kau iyapana yamananibi ade aneya kobamugu
mara eba rowarowa idiwana ki watai mete
yamanapipi nu nakanibi,
ko ki eweya ka kau nu sinuga tepapipi kau kasi-
yaragi tanai bagi kawaya negebi,
8 manako kau yamanagi kuduba mu yabiyabir-
imuguma nu nakanibi.’
Oka ki wagubu da e yamanai kuduba mu
yabiyabirimuguma ki e nu iyapana kaina
nakanibu da nu ubumana gwede-gwede
ki kuduba kwayubatamana ki nana. E
wagubu ki nu karako nu yabunugere
matarau eba empemei,
9 ko nu Iyesu e empemei. Mara eba rowarowa
ka e kwarisiwena aneya mu kobamugu tondawa
ko ki eweya ka Mamanuga God e tepapupu e kasi-
yarai bagi kawaya ki taneya tapu tondau. Iyesu
e ka midi makari ade nuwaboya bananapupu
iyapana kuduba nu nene powena. Nu paerenuga
ki denai bita nubo wadamana ko ki ka Mamanuga
God e Iyesu kwae-wena ki pokaiya rikapupu man-
ako nu wadinibu bagi.
10 Mamanuga God e ka gwedegwede kuduba ya-
manapupu ade gwedegwede kuduba maramara
iya tageyau ki apunai. E ebo nuwaiya wainapupu
da supasupai ki pokere e iyapanaiyoma tetamana

e eya taneya nakatamana ki nana ka e bita yo midi
makarai Iyesu kwebu da e bita wadubu ki pokaiya
nu Iya Negeyana Apunai uburana wara-niyana da
nu iya waunai wadamana ki nana. Mamanuga
God e inako kwae-wena ki ka e supasupai bagi
kawaya kwaewena.
11 Nu biginuga surupiyau apunai Iyesu e yo nu
Mamanuga ka eyaka mena ki pokere e umunai
eba mayamayawena,
12 ko e wagubu ke;
‘Mamai, kau sisiyagi ki nau yowani-yoma
tadeyakani.
Kau sumaniyamu ragidai mu pauna-mugu ka nau
kau sigi umayo pokaiya esida tepapakani.’
13 E inako wagubu, ade wagubu ke;
‘Nau sumani ki nau Mamai God e bameya
tarakani.’
Ade wagubu ke;
‘Mamanuga God e mununiyoma tegebu ki karako
nau mete idiwei yau kena.’
14 E munuiyoma ka nuyo, ko nu ka iyapana
kaina, nu midinuga, kwakware-punuga,
daranuga mete kina, ki pokere Iyesu mete kina
iyapana kaina nu maba wenawena. E nu nene
powena manako ki pokaiya ka e minimini popo
apunai Seitani e kasiyarai kuduba taoropupu
tainipupu poyo.
15 E kwaewena ki pokaiya ka iyapana kuduba
maramara popoigamana kudeya wainapemeya
idiweya ki notai nu rabinanugu umanibu
dokodoko ki e rikapupu.
16 Nu katainugu da Iyesu yewe wairau bauwena
ki ka e eba aneya waitatamana ki nana bau-wena

ko e oragai apunai Eburamu e momoiyoma nu waitaniyana ki nana bauwena.

17 E nu waitaniyana ki nana ka e iyapana kaina nu maba wenawena da e yowaiyoma nu badidi maba idiwei ade gwedegwede marai kawai badidi bananapemei ki kuduba e mete inako bananapana ki nana. Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawa-kawaimuguma yewe wairau Mamanuga God nene upitagamu ki maba ka tawiri ogayawa apunai Iyesu karako kunumau Mamanuga God e yabareya nu nene uburau nu sisiyanuga wagau. E eba kamadiniyau ko e nuwanuwaniyau ki pokere Mamanuga God karako Iyesu pokaiya nu biginuga empiyau surupiyau.

18 Iyesu e midi yo makari bananapupu ade waira yau kerapu taisini marai kawai e bameya mete bauwena. Ki pokere nu kerapu taisini inako banana-pemei ki ka e uburau nu waitaniyau ade nu toginiyau.

3

Iyesu e ka kawaya esida ko Mosisi ka e kobaiya

1 Kowaniyoma, nu sumanuga eyaka mena ragidai; Mamanuga God e wi mete winenibu ki pokere wi nuwaga notaga Iyesu mena bameya tondono. E ka tawiri ogayawa apunai ki pokere Mamanuga God ubupu e tonopupu manako Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai mu kawaimaga yewe wairau uburau upiwagau ki maba ka e mete kina inako nu nene uburau nu sumanuga togipiyau.

2 Mamanuga God e tawai mibai ka e eya iya-
panaiyoma. Oragai apunai Mosisi yewe wairau
Mamanuga God e tawai kwayubapiyawa ton-
dawa ko eba kamadubu ki maba ka Mamanuga
God upi kuduba winepupu Iyesu kwebu ki mo
e eba kamadubu ko makeya makeya supasupai
mena kwaewagawa tondawa.
3 Wi keyakeyai yau mete wainapumuri; Apunu
mosi tawa bagi kawaya mosi yadini ki ka eba
iyapana tawa ki si tepapomoto ko tawa wadubu
apunai ki e si mu tepapomoto. Ki maba; Iyesu
e mena si nu esida tepapomu, ko oragai apunai
Mosisi e ka kobaiya erida.
4 Tawa kaina ka iyapana nu idanugu wadita-
memei ko gwede-gwede kuduba ki yamanapiyau
apunai ka Mamanuga God e mena.
5 Oragai apunai Mosisi e ka Mamanuga God e
tawai kuduba ki rabineya bigabiga upi kwaewa-
gawa tondawa. E upi mo eba kamadubu ade
Mamanuga God aita ewa badidi wagana ki nene
e mete kabuwa-wagawa.
6 Ko karako ka Keriso bau-wena. E ka
Mamanuga God e eya Gubagai ki pokere
Mamanuga God e tawai mibai ki yabiyabiri
apunai ka eyo. E uburau upi ki kwaewagau
ko eba kamadau. Nu sumanuga yadamu doko
ade puyo ewa wadamana mamamai iwegemei
nawanai idiwei ki eba notagogapamu ki ka nu
Mamanuga God e tawai mibai.

Mamanuga God e iyapanaiyoma aiyata idiwono

7 Baganai, Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi
Kawaya naiya mena wagubu ke;

‘Wi Mamanuga God e bonanai karako wainapiyamu,
8 ki ka wi ripakwarakwaraguma naiya takari kawaya iyapana eba idiwu tawaneya tagamawa mama e tagararapamawa idiwa ade e kasiyarai mete kina bo pa mena ki empamana ki nana e umunui kwenupamawa ki mu maba wi inako eba kwaiwogoi.
9 Mamanuga God e wagau; Wi ripakwarakwaraguma tawana ki rabineya nau kasiyarani mete kina bo pa mena ki empamana ki nana kwaesinimawa. Kwamura apunai apeya (40) ki rabineya ka nau kwayubatamekeya emisinimawa ko nau mu nene badidi kwaesugekeya ki mibai mu eba kataitagubu,
10 ki pokere mu bamamugu ka nau nuwani pupuwena, suwagubuwani ke; Mu maramara nau tagarara-siniyamu ade nau umununi ki mu eba wadamana wainapiyamu.
11 Nau nuwani mu bamamugu pupuwena ki pokere nau gwaiyaba suwagubuwani kaimatana, suwagubuwani ke; Nau aiyata tageyana tawaneya ka mu mo nau bamaneya ika eba baitagisi idiwono. Pa mena.’

12 Ki pokere kowaniyoma; Wi wibo kwayubaga kwaiwogoi yabu yabu idiwoi kwaenda gwede berokoi mosi wi rabinaga wirapoto wi sumaga kaupoto manako wi Mamanuga God Maramara Tondau Apunai ki tagararapumuri.

13 Mamanuga God e okai mara ‘karako’ nene wagubu ki ka e mara karako idiwei ki nene

wagubu. Ki pokere karako deni deni waita kasi-
waraiwogoi kwaenda bigi baiyagisi wi kerapugau
yadini manako Mamanuga God bameya ka wi
midiga togayagisi wagemama kwaiwagi.
14 Nu Keriso wauneya sumamipi makeya nu
sumanuga badidi maba deni mena e bameya
tamipi ki eba kamadamu ko yadamu doko
yamomu ki ka nu mibai Keriso mete ida
wadewadeigemei ki ragidai.
15 Mama-nuga God e okai wagubu ke;

‘Wi Mamanuga God e bonanai karako waina-
pumuri ki ka wi ripakwara-kwaraguma
naiya takari kawaya iyapana eba idiwu
tawaneya tagamawa mama e tagarara-
pamawa idiwa ki mu maba wi inako eba
kwaiwogoi.’

16 Iyapana Mamanuga God e bonanai waina-
pamawa ko ade tagarara-pamawa ragidai ki mu
ka gwedewau? Mu ka oragai apunai Mosisi
mu wara-tapu tawana Idipi kamadumpu kaya-
tagubu ragidai ki muyo.
17 Ade Mama-nuga God e kwamura apunai
apeya (40) ki rabineya e nuwai mu bama-mugu
pupuwagawa ragidai ki mu ka gwedewau? Mu ka
bigi notai nota-pamawa paerepamawa iyapana
eba idiwu tawaneya gwairimupu popo-tagubu
ragidai ki muyo.
18 Ade Mama-nuga God e gwaiyaba wagubu
ke; ‘Nau aiyata tageyana tawaneya ki ka mu mo
nau bamaneya ika eba baitagisi idiwono,’ e inako
wagubu ki ka e iyapana gwedewau nene wagubu?
Ki ka iyapana e tagararapamawa ragidai ki muyo.

19 Bususu yau pokaiya ka nu kataigamu da
mu sumamaga pa mena ki pokere mu aiyata
tawaneya eba bautagubu.

4

1 Ko Mamanuga God e gwaiyabanibu da nu
aiyata tawanai ki kaigamana e mete ika aiy-
ataigamana ki nana wagubu ki pokere nu naigida
mena notapamu wetawetara kwaenda nu aiy-
ataigamana ki tetai tainipamu paere manako e
aiyatanuga watai gwaiyabanibu ki nu ika eba
baigamu.
2 Iyapana naiya takari kawaya idiwa ragidai ki
ka Mamanuga God e yonai bagi kawaya nu karako
wainapemei ki maba mu mete wainamupu. Mu e
yonai ki wainamupu ko eba sumamupu ki pokere
yona ki mibai mu eba banana-mupu.
3 Ko nu dai ki Mamanuga God e yonai ki nu
wainamipi sumamipi ki pokere nu aita ewa e
bameya baigamu e mete ewapuru aiyataigomu
idiwomu. Iyapana naiya idiwa ragidai ki mu nene
ka Mamanuga God oka yau tapu, wagubu ke;

‘Nau nuwani mu bamamugu pupuwena ki pokere
nau gwaiyaba suwagubuwani kaimatana,
suwagubuwani ke;

‘Mu mo nau bamaneya eba baitagisi nau aiyatani
wateya nau mete ika eba aiyataigomu. Pa
mena.’

Mamanuga God inako wagubu ko e waira ya-
manapupu kewowena ki makeya ka e eya upi ki
kuduba kewo-pupu aiyata mena tondawa.

4 Pura kawai nene ka Mamanuga God e okai
mosi wagubu ke; ‘Pura kawai ki makeya ka Ma-
manuga God e upi ki kuduba kewopupu aiyata
mena tondawa.’
5 Ade oka ororeya mena kabuwanibuwani ki
rabineya ka e wagubu ke; ‘Mu mo nau bamaneya
eba baitagisi nau aiyatani wateya nau mete ika
eba aiyataigomu. Pa mena.’
6 Iyapana takari kawaya Mamanuga God e
yonai bagi kawaya yabiri wainamupu ragidai ki
ka e yonai ki mu eba wadumupu sumamupu ki
pokere aiyata tawaneya ki mu eba bautagubu.

Ko Mamanuga God e aiyatai watai ki tetai e
ororeya mena tapu kewowena ki pokere karako
ka iyapana kudubai dai ki e bameya baitogomono
e mete ika aiyatatogomono.
7 E tagararapamawa ragidai ki ka mara yomi e
teta tapu ki mu paeremupu ki pokere Mamanuga
God mara waunai mosi winepupu ki e si mara
karako sibu. Kwamura dai kewo-wena eweya
ka e yona ki apunu Dewida pokaiya matara-
pupu okapupu ko oka ki nau ororeya mena wi
kabuwanibuwani kewowena; ‘Wi karako Ma-
manuga God e bonanai wainapumuri ki ka wi eba
wagemamaiwagi.’
8 Oragai apunai Diyosuwa ubupena iyapana
naiya idiwa ragidai waratapena Mamanuga God
e aiyatai ki wateya nakatapena ki ka Mamanuga
God e aiyatai watai ewa nene ki yonai mo eba
wagubena.
9 Ko Mamanuga God e eya pura kawai ki
makeya aiyata tondawa ki maba ka e iyapanaiy-
oma nu aiyata-nuga watai ki e mete tapu nu

nawana-nuga tondau.
10 Ki pokere iyapana gwedewau Mamanuga God e aiyatai watai ki kaiwoto ki ka mu Mamanuga God e upi kewopupu aiyata tondawa ki maba mu mete upimaga kewopomoto manako aiyata idiwono.
11 Ki pokere nau suwagani wainapumuri; Nu nuwa-nuga notanuga eyaka mena pokaiya ragiragi kawaya nisi kandomu da nu Mamanuga God bameya kaigamu e mete aiyataigomu. Iyapana takari kawaya e umunui eba wadamawa ko tagararapamawa ki mu maba nu eyaka eyaka inako eba kwaigomu kwaenda nu aiyata watai ki tetai tainipamu paere manako gwepamu.
12 Mamanuga God e yonai badidi wagau ki kasiyarai ka kawaya esida ade e yonai badidi wagau ki makeya makeya wenawagau. Kereba uwarai daikere daikere ki uwarai ka maraitau ko e yonai ki uwarai ka kawaya. E yonai nu rabinanugu surau ki ka nu mibinuga ade nu keyainuga ki paunamugu surau purupiyau ewanauwapiyau ade nu suwananuga rabineya surau nu suwana-nuga ade nu piwanuga purupiyau ewanauwapiyau. Nu notanuga ade nu nuwanugu badidi kwaiwagamana wainapemei ki kuduba ka Mamanuga God e yonai ki nu rabinanugu surau purupiyau, matarapiyau, ade wade supasupaniyau.
13 Mamanuga God e yabuiya ka gwede mosi weki gwaiya eba tondau. Gwedegwede kuduba yewe wairau e wagubu umuneya wenatagubu ki e yabuiya matarau uburau. E yabareya ka nu kuduba ubumamu manako nu badidi kwaigibi ki nu e bameya iwagamu matara.

Iyesu e ka tawiri ogayawa apunai

14 Iyesu e ka Mamanuga God e eya Gubagai karako kunumau yapu tondau. E mena ka tawiri ogayawa apunai ki pokere e Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga upiwagau ki maba e mete inako kwae-wagau Mamanuga God e yabareya nu nene uburau. E nu nene inako uburau ki pokere nu iyapana tademei da nu e badidi maba sumapemei ki sumai nu yadamu doko ko eba kamadamu.

15 Nota berokoi ebo ebo nu kerapunugu wadau ki nu kwaitana eba ubumamu nu nubo kasiyaranuga pokaiya bodapamu. Pa mena. Ko nu nene uburau apunai e ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga ki e maba ko ade kawaya esida. Nu badidi maba idiwei ki kuduba e kataiya. E nu nuwaboyanuga wainapiyau, mibai ka waira yau kerapu wadewadei marai kawai nu rabinanugu taininiyau ki e mete inako bananapupu ko e gwede mo eba paerepupu ade bigi mo e eba kwaewena.

16 Mamanuga God e ka nu deni mena wadiniyana bagi ki wateya tondau ki pokere nu yabarayabara e bameya ika kaigamu. Nu kasiyaranuga kewoyagisi wairoroigamu ki ka e baiyagisi nu nuwanuwaniyoto ade toginiyoto manako nu paerenuga ki denai bita nubo wadamana ki e rikapoto deni mena nu wadiniyoto bagi.

5

1 Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu paunamugu ka mu waretamaga mosi winepo-

moto mu kawaimaga tamoto manako e mu nene uburono Mamanuga God yabuiya e upi kwaeyogono. Iyapana bigi kwaetagubu ki mu bigimaga Mamanuga God empana surupana ki nana ka e uburono papa naurono pasurono ade puyo ebo ebo mete kina Mamanuga God bameya tarono.

2 Apunu ki e ka iyapana kaina ade e nuwai notai ki kasiyarai mete pa mena ki pokere iyapana yawata paere-mupu kwakotagubu ragidai e bameya baitagisi ki ka e eba mu bonana ragiragitamini ko e mu waitatamini mibai e ka mu mete ewapuru eyaka mena.

3 E ka iyapana kaina ade e nuwai notai ki kasiyarai mete pa mena ki pokere e Mamanuga God bameya papa naurono pasurono ki ka eba e iyapana mu paere-maga nene mena inako kwaeyogono ko e eya paerei ki nene mete kwaeyogono.

4 Iyapana Mamanuga God bameya dobopiyamu ki upi kwaetagamu ragidai ki ka eba mu mubo nuwamugu kwae-tagamana wainapiyamu ki pokere mu wata bagi kawaya ki wadumupu upi ki kwaetagamu. Pa mena. Mamanuga God ubupu oragai apunai Aroni yabiri winepupu upi ki kwebu ki maba e mu kuduba mete inako winetapu upi ki tagebu.

5 Ki maba, Keriso e ka eba e eya si kawayawagana ki nana e ebo nuwaiya kwaewena manako Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawai-maga e watai wadubu. Pa mena. Mama-nuga God e mena ubupu Keriso winepupu, wagubu ke;

‘Kau ka nau Gubagani ade karako kau mamagi ka nau.’

6 Ade oka mosi rabineya ka e Gubagai nene yona
yau wagubu ke;

‘Kau maramara kemora nawaru uburowa iya-
pana mu nene dobo-piyamu upi ki nau ba-
maneya kwaenugowa tondowa.

Oragai apunai Merukesidiki upi ki kwaewagawa
ki maba kau inako mete kwaenugowa.’

7 Iyesu naiya yewe wairau tondawa ki makeya
ka e nuwaiya badidi waina-piyawa ki kuduba
e Mamanuga God kabuwapiyawa e bonanani
ragiragi kawaya mibi yadi e bameya guriguri-
wagawa. E kataiya da Mamanuga God kasiyara
wadubu da e Iyesu powagana ki yawatai boda-
pana ki mete baganai. E kwarisiwena e eya iyai
kuduba e Mamai idai rabineya tapu ki pokere e
badidi guriguriwagawa ki ka Mamanuga God e
waitapiyawa.
8 Iyesu e ka Mamanuga God e eya Gubagai ko
e bita yo midi makari bananapupu ki pokaiya ka
e Mamai umunui wadana ki yawatai kataiwena
wetawetara.
9 E upi kuduba makeya makeya kwaewena ke-
wowena ki pokaiya ka iyapana gwedewau karako
Keriso e umunui yadini ki ka mu iya maramara
idiwana kaiwana ki iyai bananapomoto. Mu iya-
maga kerarai ka eyo.
10 E upi kuduba kewopupu makeya ka Ma-
manuga God ubupu e sibu, wagubu ke; ‘Oragai
apunai Merukesidiki nau bamaneya dobopiyamu
ki upi kwae-wagawa ki maba ka kau mara-
mara iyapana nene nau yabaraneya uburowa
dobopiyamu upi ki kwaenugowa.’

Wiraigamana ewanugere eba kaigamana ki kabuwai

11 Nu yona yau kawareya ade dai wi kabuwanimana wainapemei ko ki ka ragiragi kawaya mibai ka wi waina-piyamu ko garugaru mena eba kataiwa-gamu.

12 Wi mara rowarowa kawaya Iyesu e yonai kawareya kawareya wainapamawa idiwa ki pokere wi karako kabuwa ragidai ubumpibena iyapana yona ki kabuwatampibena ka baganai. Ko ki wi eba kwaiwagamu. Wi yona iyaruiyaru mena wainamupu ki pokere Mamanuga God e iya negeyana yonai ki kerarai ka iyapana kawareya kawareya wi ade kabuwanimono idiwono da wi wainapumuri. Wi bani ragiragi eba kupamu ko wi amu mena kubamu.

13 Ko iyapana gwedewau amu mena kubomono ki ka mu munu wawayai maba mu watamugu mena idiwono. Munu wawayai ki ka nu supasupai badidi kwaiwagamana ki yawatai mu eba kataitagubu ade nu eba kwaiwagamana yawatai ki mu mete eba kataitagubu.

14 Ko iyapana kawakawai ki ka mu bani ragiragi mena kupomono. Yawata bagi ki kiyabui ka badidi maba ade yawata berokoi ki kiyabui ka badidi maba ki mu maramara empamawa kwaetagamawa ki pokere bagi ka bani kena ade berokoi ka bani kena ki mu mete kataitagubu kewowena.

6

1-2 Ki pokere, nu sumanuga yonai ki kerarai nu yabiri wainamipi suma-mipi ki mena nu

kawareya kawareya iwogomu munu wawayai maba nu watanugu mena idiwomu ki ka eba baganai. Karako nu kawakawaigibi ade nu tawanuga bebedai ki nu ororeya mena nunumipi kewowena. Nu suma-nuga yonai ki kerarai ka yau kena; Po yawateya kaigemei ki nu kamadamu manako nu notanuga wirayagisi Mamanuga God e mena sumapamana ki nana ki yonai; Iyesu e si pokaiya siruwa-igamana ki nana ki yonai; Nu idanuga iyapana kawarimugu nakapamana mu nene gurigurigamana ki nana ki yonai; Popotagubu ragidai ade iyatagamana kimana ubumana ki yonai; Ade Mamanuga God e idai gurai iyapana kuduba nu naurinugu ugwadiniyana ragiragi denai negeyana ki eba kewowagana ko maramara tondana kaniyana ki yonai. Yona ki kuduba ka nu suma-nuga kerarai ki yonai,

3 ko nu yona ki kuduba nu taganugu kamadamu manako yabaranugere mena kaigamu. Mamanuga God e wainapiyau da baganai ki ka nu inako mena kwaigomu yamomu.

4 Suma sumatagamu ragidai gwedewau mu sumamaga deni mena kaupomoto kayatagisi ki ka mu nota-maga badidi maba ade wirayagisi mu beramaga berokoi ki kamadini? Mu naiya Mamanuga God e taneya idiwa ade kunuma puyoi ki mu bamamugu mete bauwena. Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya ki mu rabina-mugu minibu siwa kasiyara tagebu,

5 e yonai bagi kawaya ki mu ororeya mena kataitagubu kewowena ade iya ewa nene ki kasiyarai mu mete bananamupu.

6 Ki pokere mu kasiyara ki kuduba deni mena
kamadini tagararapomoto manako ewa ubumoto
mu notamaga wirapomoto Iyesu bameya ade
baitagisi ki yawatai mo pa mena. Iyapana
naiya Mamanuga God e Gubagai ripa korosi
naureya ikoko-mupu manako iyapana pauna-
mugu e midimama kwemupu, ki maba ka e
tagararamupu ragidai ki karako e kawareya in-
ako ade ikokopiyamu midimama kweyamu.
7 Nau keyakeyai mosi suwagani wainapumuri;
Nawaya kaworoto manako waira bagi rabineya
suroto ki ka momai umupu ki bagi kawaya we-
nayagisi mibai kiroto manako raupomu marai
ewa baiyagisi. Mamanuga God e eya uburoto
waira ki yadini bagi.
8 Ko waira ki kawareya gwaba ade gaya inako
wenatagisi ki ka Mamanuga God e yabuiya waira
ki ka berokoi ki pokere e kowagai ki marai baiyag-
isi ki ka e waira ki giripoto pasuroto kwarisi.
9 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo. Nu
sisiba yonai yau iwagibi ki ka nu wi bamagau pore
eba wainapemei. Nu kataigibi wetawetara da wi
ka iya yawateya bagi kawaya kaigubu kaiwu ki
ragidai.
10 Mamanuga God e ka bagi supasupai ki
apunai. Wi e iyapanaiyoma waitatampu ade
karako mete waita-tamiyamu manako ki pokaiya
e eya mete nota kwarikwarisipiyamu ki e notai
eba gogayagisi.
11 Ko nu nuwa-nugu po ka yau kena; Wi eyaka
eyaka wi nuwaga notaga pokaiya mibi mamamai
badidi kwaiwagamawa ki maba wi karako inako
mete kwaiwogoi yamoi da mara siyarai baiyagisi

makeya. Wi inako kwaiwogoi ki ka puyo bagi ewa
wadamana nawanai idiwu ki mibai wi bamagau
baiyagisi.
12 Nu eba nuwa-nugu wi midi togatoga nene
idiwoi ko iyapana kwarisitagubu suma mena
sumatagamu da ki pokaiya Mamanuga God mu
nene badidi gwaiyabawena ki puyoi e mu tageni
ragidai, ki mu maba wi inako mete idiwoi.

Mamanuga God naiya gwaiyabawena ki mibai baiyagisi

13-16 Iyapana dai gwede mosi kawareya deni
deni togomono manako iyapana mosi mu pau-
namugu uburoto apunu kawai mosi e si pokaiya
gwaiyaba kaimatana yagisi, ki ka yona kuduba
wana kewowena ki kena. Ki maba, Mamanuga
God badidi gwaiyabawena ki kuduba mibai ki
oragai apunai Eburamu naigida mena kataiwa-
gana wetawetara ki nana ka Mamanuga God
gwaiyaba kaimatana wagubu ki kawareya e eya
si e mete sibu, mibai ka e si ki kawareya ka
iyapana kawai mosi e si eba tondawa da e si
ki pokaiya gwaiyabawagana ki nana. E oragai
apunai Eburamu sibu, wagubu ke; ‘Nau karako
gwaiyaba kaimatana nidiyakani ka yau kena;
Nau wadiniyani bagi manako kau ewageya ka
kau momogi ropani kawaya wenatagisi.’ Oragai
apunai Eburamu e ka Mamanuga God e badidi
gwaiyaba sibu ki nene eba wagawa tondawa ko e
kwarisiwena wateya mena nawanawagawa ton-
dawa ki pokere Mamanuga God badidi e kweyana
gwaiyabapupu ki e makeya mete kwebu.

17 Mamanuga God e iyapanaiyoma gwede bagi
tageyana gwaiyabawena ki e notai eba wirapana
ko e wagubu ki makeya makeya mu tageyana ki
nana ka e eya si gwaiyaba ki kawareya mete tapu
mu tadebu.
18 E gwaiyaba wagubu ade e eya si kawareya
mete wagubu ki pokaiya ka nu kataigibi wetawe-
tara da e notai eba wirapoto ade e eba bera-
yagisi. Nu gwedewau e diriwai kwaigibi e bameya
baigibi ade e kwayubai rabineya idiwei ragidai ki
ka nu rabina-nugu kasiyara wainapomu mibai ka
nu kataigibi kewowena da e negeyana gwaiyabai
wagubu nawanai idiwei ki kuduba e nu negeni.
19 E negeyana wagubu nawanai idiwei ki yonai
ka dana ragiragi kawaya ki maba nu nuwanuga
notanuga togipiyau. Dana ki eba kaiyarayagisi bo
gwairiyagisi ko e kerarai ka kunumau Mamanuga
God e eya tondau wateya aukwara utapupu ki
rabineya kinkinapupu uburau.
20 Nu nene ka Iyesu yabiriwena wata ki kanibu
manako karako tawiri ogayawa apunai nu nene
ika uburau. Oragai apunai Merukesidiki takari
kawaya Mamanuga God bameya dobopiyamu
ki upi kwaewagawa ki maba ka Iyesu karako
kunumau upi ki maramara kwaeyogono tondono.

7

Mamanuga God bameya dobopiyawa apunai Merukesidiki

1-2 Oragai apunai Merukesidiki e ka tawana
Saremu ragidai mu kawai-maga tondawa. Ade
Bagi Kawaya Esida Apunai Mamanuga God
bameya ka e dobo upi ki kwaewagawa. E si ki

mibai mete kina. E si Merukesidiki ka keya-keyai ko ki mibai ka ‘Kaiwawo Bagi Supasupai’ ade e si daikere tawana Saremu naureya ki mete keyakeyai ko ki mibai ka; ‘Nuwabagi Kaiwawoi’.

Oragai apunai Eburamu kawakawai ragidai apeya apeya ki raurutapu ade wirawena bauwena ki makeya ka apunu Merukesidiki e bananapupu paraupupu manako wadubu bagi ki pokere apunu Eburamu ubupu gwedegwede kuduba tepiyawa ki purupupu damu ida esida mena nakapupu manako damu ki eyaka mena wadubu apunu Merukesidiki puyo kwebu.

3 Apunu Merukesidiki e inai mamai yo e ri-pakwarakwaraiyoma mu bususumaga ki mo mu eba okamupu, ade e eya gwede mara wenawena ade gwede mara powena ki yonai mo mu mete eba okamupu. E ka Mamanuga God e Gubagai e maba uburau maramara Mamanuga God bameya dobopiyamu ki upi kwaewagau tondau.

4 Ki pokaiya ka wi kataiwagi da apunu Meruke-sidiki e ka apunu kawaya. Oragai apunai Ebu-ramu e ka bususu kerarai ki apunai ko e yawira pokaiya gwedegwede kuduba tepiyawa ki e damu ida esida mena nakapupu manako damu ki eyaka mena wadubu apunu Merukesidiki kwebu.

5 Ade yona yau mete wainapumuri; Mamanuga God e gorai wagau da oragai apunai Riwai e mo-moiyoma Mamanuga God bameya dobopiyamu ki upi kwaetogomono ki ka mu tawana Isiraero ragidai mu gwede-gwedemaga kuduba purupo-moto damu ida esida mena damupomoto manako damu ki eyaka mena ka mu yadini Mamanuga God nene tamoto. Kunu Riwai ki mu mete kina

ka oragai apunai Eburamu e momoiyoma ko mu ubumu mu muga kowamuguma gwedegwedemaga purupiyamu damu eyaka mena Mamanuga God nene tamu.

6 Apunu Merukesidiki e ka eba kunu Riwai mu iyapanamaga ko e ubupu oragai apunai Eburamu e gwedegwedei damu eyaka mena ki wadubu. Eburamu e ka apunu kawaya Mamanuga God gwaiyabapupu ki apunai ko apunu Merukesidiki ubupu apunu Eburamu wadubu bagi.

7 Ki pokaiya ka nu kataigibi da apunu Merukesidiki e ka kawaya esida mibai ka wadana bagi ki yonai wagubu apunai e ka kawaya esida ko wadubu bagi apunai e ka kobaiya erida.

8 Wi yona yau mete wainapumuri; Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai iyapana gwedegwedemaga damu eyaka mena tepiyamu ki mu kuduba ka iyapana kaina ki pokere aita popotagisi. Ko apunu Merukesidiki e nene ka Mamanuga God e okai rabineya wagubu da e ka maramara tondono kaniyono.

9-10 Nau yona keyakeyai yau wi mete nidiyani wainapumuri; Oragai apunai Eburamu apunu Merukesidiki yawatau bananapupu ki makeya ka apunu Riwai eba wenawena ko e aita ewa e ripa-kwarakwarai Eburamu e momai wena-wagana ki nana. Yona ki mibai ka yau kena; Apunu Eburamu e gwedegwedei damu eyaka mena apunu Merukesidiki kwebu ki makeya ki ka e momoi Riwai ade apunu Riwai e momoiyoma ewa wenatagisi mete kina ki ka mu ripa-kwarakwaramaga Eburamu e pokaiya apunu Merukesidiki puyo ki mete kwemupu. Ki pokaiya ka nu kataigibi da

oragai apunai Merukesidiki e ka kawaya esida ko kunu kerarai apunai Riwai ade e momoiyoma karako damu eyaka mena ki tepiyamu ragidai ki mu kuduba ka apunu Merukesidiki e maba ko ade erida.

11 Kunu kerarai apunai Riwai e momoiyoma Mamanuga God bameya dobopiyamu upi kwaetagamawa ki mu paunamugu ka oragai apunai Mosisi wenawena gora wadubu tawana Isiraero ragidai tagebu. Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu upimaga ki supasupai mena kwaetagumpena ki ka Mamanuga God e bameya dobopiyau apunai kudubai mosi eba tonopena bauwagubena. Ko apunu mosi karako bauwena. E ka eba apunu Riwai e momai apunu Eroni naureya wenawena ko e ka apunu Merukesidiki e maba ubupu Mamanuga God bameya dobo-piyamu ki upi kwaewagau.

12 Wainapumuri; Karako ka Mama-nuga God e bameya dobopiyau apunai waunai mosi tonopupu ki pokere e gora waunai mete tonopupu bauwena.

13 Waunai bauwena apunai ki kena e ka nu Kaiwawonuga. E kunui ka eba oragai apunai Riwai mete kunumaga eyaka mena. Pa mena. Nu Kaiwawonuga e kunui ki rabineya ka iyapana mosi Mamanuga God bameya dobopiyamu ki upi mo eba kwaewena ade Mamanuga God e Tawai rabineya mo eba upiwena.

14 Nu kataigibi kewowena da nu Kaiwawonuga e ka kunu Diyuda rabineya wenawena. Oragai apunai Mosisi ubupu Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu nene oka tapu ki ka e

kunu Diyuda nene eba wagubu ko e kunu Riwai
mu nene mena oka ki okapupu.

15 Nau yona karako suwagani ki pokaiya ka wi
mibai matarau wainapu-muri; Nu nene uburau
apunai e ka eba iyapana kaina Mamanuga God
bameya dobopiyamu ragidai ki mu maba ko e ka
apunu Merukesidiki e maba.
16 Maramara tondana kaniyana iyai ki
kasiyarai pokaiya ka e Mamanuga God bameya
dobopiyamu ki upi wadubu kwaewagau. Iyapana
kaina mu mubo kunumaga bo bususumaga
pokaiya upi ki wadamu ki maba e upi ki inako
eba wadubu,
17 mibai ka Mamanuga God e okai mosi e nene
wagubu ke; ‘Kau maramara kemora nawaru nau
bamaneya dobopiyamu upi ki mena kwaenu-
gowa tondowa. Oragai apunai Merukesidiki ton-
dawa upi kwaewagawa ki maba kau inako mete
kwaenugowa.’
18 Gora oragai ki kasiyarai ka pa mena ade e
mibai eba kipu ki pokere Mama-nuga God karako
gora ki rikapupu madaneya tapu.
19 Gora oragai ki pokaiya ka gwede mosi bagi
supasupai eba wenawena ko yona waunai bau-
wena ki pokaiya ka nu ewa wenawagana ki
nawanai idiwei ade Mamanuga God e bameya
mete baigemei.

20-21 Iyesu uburana Mamanuga God bameya
dobopiyamu upi wadana ki gwaiyabai ka Ma-
manuga God ubupu e eya si pokaiya gwaiyaba
ki wagubu. Iyapana kaina yewe wairau upi ki
kwaetagamu ki mu nene ka e gwaiyaba mo inako

eba wagubu ko Iyesu nene ka e eya si pokaiya
gwaiyaba kaimatana-wena, wagubu ke;
‘Nau ka kau Kaiwawogi. Nau karako nau niya sini
pokaiya kau gwaiyabaniyakani ade nau no-
tani eba wirapani;
Kau maramara kemora nawaru nau bamaneya
dobo upi ki mena kwaenugowa tondowa.’
22 Mamanuga God e inako wagubu ki pokere
Iyesu pokaiya ka nu karako kataigibi wetawe-
tara da gwede oragai ki kasiyarai kewowena ko
gwaiyaba waunai ki Mamanuga God ubupu Iyesu
pokaiya nu gwaiyabanibu ki kasiyarai ka kawaya
daganani esida.
23 Mamanuga God bameya dobo-piyamu
ragidai yewe wairau upi-tagamawa mu ka ropani
kawaya. Mu upitagamawa da mo powagawa ki
ka mo uburawa e waretai ki e watai wadawa.
24 Ko Iyesu e ka maramara tondono kaniy-
ono ki apunai ki pokere Mamanuga God bameya
dobopiyamu upi ki e maramara kwaeyogono
yarono ko e watai ka iyapana kudubai mo eba
yadini. Pa mena.
25 E maramara upi ki kwaeyogono ki pokere
iyapana gwedewau mara karako ade mara ewa e
pokaiya Mamanuga God bameya baitogomono ki
ka e iya waunai mu tageni. E ka tawiri ogayawa
apunai maramara Mamanuga God bameya nu
nene uburau nu taububaranuga purupiyau.
26 Iyesu e mena ka Mamanuga God bameya nu
Doboniyau Apunai Kawai tondau. E nu nene eba
uburibena ki ka nu badidi kwaigumpena? Iya-
pana yewe wairau ki nu kuduba bigi kwaigemei
ko e mena ka tanai bagi kawaya ki apunai. E paere

mo eba kwaewena ade e rabineya ka bigi mo pa
mena ki pokere Mamanuga God e wadubu paere
tepapupu e ebo nene iyarau kunumau esida tapu.
27 Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai
mu kawakawai-muguma mu ka iyapana kaina
bigimaga mete kina ki pokere maramara ka mu
yabiri mu muga bigimaga nene papa naumono
Mamanuga God bameya puyo pasumono were
ewa ubumono mu iyapanamuguma bigimaga
nene papa naumono puyo pasumono. Ko Iyesu e
ka eba mu maba da e inako kwaeyagisi. E bigi pa
mena ko iyapana kuduba nu biginuga nene ka e
po eyaka mena powena e eya midi kwakwarepui
nu nene tapu kewowena, ko e ewa inako mo eba
kwaeyagisi.
28 Gora oragai ki pokaiya ka Mamanuga
God bameya dobopiyamu ragidai mu muga
kawa-kawaimuguma paeremaga mete kina ki
winetamawa. Gora ki yabiri bauwena ko ewa
ka Mamanuga God e eya si pokaiya gwaiyaba
kaimatanawena manako gwaiyaba ki pokaiya ka
e eya Gubagai winepupu nu nene tapu. E Gubagai
e mena ka bagi kawaya esida ade e mena ka e
Mamai badidi wagau ki makeya makeya mena
maramara kwaewagau yarau.

8

Iyesu e ka nu doboniyau apunai kawaya esida.

1 Nu yona kuduba karako iwagibi ki dabeya ka
yau kena; Nu doboniyau apunai ki e kunumau
yapu nu Kawai-nuga Kawaya Esida e kemai
kawareya e madaneya e idai garu deneya tondau
nu yonanuga wagau.

2 E kunumau Tanai Bagi Kawaya ki wateya
nu nene upiwagau. Tawa kunumau ki ka eba
tawa iyapana nu wademei ki maba ko nu Kaiwa-
wonuga God e ebo ubupu tawa ki wadubu.

3 Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai
mu kawakawaimuguma ki mu kuduba ka yewe
wairau papa naumu pasumu ade puyo ebo ebo
mete kina Mamanuga God bameya naka-piyamu.
Dobopiyamu upi ka inako ki pokere nu nene ubu-
rau Mamanuga God bameya doboniyau apunai ki
e mete kina Mamanuga God bameya puyo tarau.
4 E yewe wairau tondibena ki ka e Mamanuga
God bameya dobo upi ki eba kwaewagubena,
mibai ka yewe wairau ka Mamanuga God bameya
dobopiyamu ragidai ropani kawaya gora oragai
pokaiya puyo inako naka-piyamu.
5 Ko mu yewe wairau Mama-nuga God e Tawai
rabineya puyo inako nakapiyamu ki kuduba ka
pa keyakeyai. Ki mibai ka usi kunumau ki pokere
oragai apunai Mosisi ubupu Mamanuga God e
Tawai yewe wairau ki wadana kwaewagawa
makeya ka Mamanuga God e sibu, wagubu ke;
‘Kau nau mete kweyau idiweya nau tawani
keyakeyai kabuwanibuwani empipi ki kau
makeya makeya tawa inako wadi.’

6 Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai
mu upimaga ka baganai, ko Iyesu nu nene ubu-
rau nu yonanuga wagau ki upi ka bagi kawaya
esida. Ade gwaiyaba oragai ki mete baganai,
ko gwaiyaba waunai ki pokaiya Iyesu nu nene
uburau Mamanuga God yabareya nu doboniyau
ki gwayabai ka kawaya esida, mibai ka gwaiyaba

ki pokaiya ka nu puyo bagi kawaya esida ki wade-
mei.
7 Mamanuga God e ebo nuwaiya badidi ki
kuduba gwaiyaba oragai pokaiya wenawagubena
ki ka e gwaiyaba waunai mosi nu eba negebena,
8 ko e iyapanaiyoma mu paeremaga empupu ki
pokere tadebu, wagubu ke; ‘Nau wi Kaiwawoga
yona yau nidiyakani;
Mara yabadau da wi tawana Isiraero ragidai ade
wi kunu Diyudiya ragidai nau gwaiyaba
waunai mosi wi negeyani.
9 Wi ripakwarakwaraguma tawana Idipi
rabineya idiwa mu idamugu nau tepuwani
waratapuwani tawana ki kamadumpu
kaya-tagamawa makeya ki ka nau
gwaiyaba mu mete tadebuwani.
Ko nau gwaiyaba waunai negeyani ki ka eba
gwaiyaba oragai ki maba. Nau gwaiyaba
oragai tagebuwani ki mu tagararamupu
ki pokere nau mu mete tagararatapuwani.
Nau wi Kaiwawoga yona yau suwagakani.
10 Mara ewa baiyagisi ki ka tawana Isiraero
ragidai nau gwaiyaba waunai mosi wi
negeyani manako nau gorani ki nau wi
yabaragau tarani ade wi rabinagau mete
okapani.
Nau wi Kaiwawoga yona yau suwagakani. Wi Ma-
mamaga God ka nau ade wi ka nau munu-
niyoma.
11 Mara ki makeya ka iyapana mosi eba uburoto e
eya rakarakaiyoma bo e kowaiyoma tadeni,
yagisi ke; ‘Wi Kaiwawonuga kataipumuri.’
Mu mosi inako eba tagisi mibai ka mara

ki makeya ka iyapana kawakawai ade iyapana gwabau idiwu ragidai ki mu kuduba nau kataisinimoto.
12 Nau mu nuwanuwatamani, mu bigimaga surupani, ade mu paeremaga kuduba ki nau deni mena notagogapani.'
13 Mamanuga God gwaiyaba waunai nene wagubu ki ka e mete wagubu da gwaiyaba yabiri bauwena ki oragawena. Ko nu kataigibi kewowena da gwede mosi nenanenayagisi ki ka e waunitau purupuruyagisi gogayagisi.

9

Mu naiya Mamanuga God e si badidi maba tepapamawa

1 Mamanuga God e gwaiyaba oragai wagubu ki rabineya ka iyapana e si badidi maba tepapamana ki gorai ika mete kina ade yewe wairau e si tepapa-mana ki watai mete kina.
2 E tawai wadumupu ki rabineya ka rabinai apeya. Wata yabiri ki mu si 'Mamanuga God Nene' simupu. Ki wateya ka mu duna kerarai tamupu ade kepakepa mosi yamanamupu tamupu ki kawareya mu bani buredi Mamanuga God puyo-mupu ki ika nakamupu.
3 Wata apeya ki paunau ka mu aukwara pokaiya gudu maba umamupu ade ki rabineya ka wata mosi ki mu si 'Mamanuga God e Watai Tanai Kawaya' simupu.
4 Wata ki rabineya ka mu kepakepa bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ika tamupu ki kawareya mu ripa kwarai aurai bagi kawaya ika pasumawa ade mauwa bagi kawaya mosi

ki mu bowa yamayamai pokaiya utamupu ki mete ika tamupu. Mauwa ki rabineya ka mu awana kororai mosi bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ki ika tamupu ade awana kororai ki rabineya ka mu kunuma bani si ka ‘mana’ ki dai ika nunumupu. Mauwa ki rabineya ka mu oragai apunai Aroni e gunai naureya siwisiwipupu kwarai wenawena ki mete ika kaumupu ade gora oragai apunu Mosisi bowa petapetai apeya naurimugu okapupu ki mete ika nunumupu.

5 Kunuma aneyai apeya tanimaga bagi kawaya simaga ‘serubimi’ tagamu ki keyakeyaimuguma mu kaitetampu ika mauwa ki kawareya nakatampu ubumawa. Mu ubumawa wateya ki mu si ‘Mamanuga God Nu Nuwanuwaniyau Biginuga Surupiyau ki Watai’ simupu. Wata ki kawareya ka aneya ki mu mabumaga dadaramupu kawareya utamupu ubumawa. Ko nau karako gwedegwede marai kawai ki sisiyai eba suwogoni kwaenda madega kewoyagisi.

6 Mu tawa ki makeya makeya inako wadumupu kewowena ki ka Mamanuga God bameya dobopamawa ragidai maramara tawa ki rabinai yabiri ki rabineya bautagamawa mu upimaga ika kwaetagamawa.

7 Ko tawa ki rabinai daikere ki ka Mamanuga God bameya dobopamawa ragidai mu kawaimaga ki e mena kwamura eyaka mena rabineya mara eyaka mena wata ki rabineya kaniyawa. E ika uburawa manako e eya nene ade e iyapanaiyoma badidi paere-pamawa ko mu muga eba kataimugu ki nene Mamanuga God mu bigimaga empana surupana ki nana papa darai

wadawa puyo ika tarawa.
8 Mu inako kwaetagamawa kebomawa ki
pokaiya ka Mamanuga God e Keyai Tanai
Bagi Kawaya nu kabuwaniyau da tawa oragai
wadumupu ki wateya uburono ki ka ‘Mamanuga
God e Watai Tanai Kawaya’ ki gudui mete
kina e wateya uburono. Ko tawa oragai ki
rororororoyagisi ki ka gudu ki mete siwayagisi.

9 Gudu uburana ki yonai ka keyakeyai nu
karako idiwei ragidai nu waina-pamana ki nana.
Keyakeyai ki mibai ka yau kena; Nu Mamanuga
God e si tepapamana ki nana papa naumamu
ade puyo ebo ebo e bameya nakapamu ki ka eba
ki pokaiya nu biginuga kewo-yagisi ade eba ki
pokaiya nu rabinanugu nidiyau wirawira ki ni-
dini da nu paere-nuga pa mena.
10 Nu papa pasumamu bo puyo ebo ebo Ma-
manuga God nene nakapamu ki ka iyapana bani
yo awana kaisipiyamu bo gora pokaiya mu idam-
aga siruwapiyamu ki maba. Ki kuduba ka pa
kwakwarepunuga nene ki tondono kaniyono da
Mamanuga God uburoto gwede waunai negeni ki
makeya mete kewoyagisi.

Keriso e darai nu nene kawapu

11 Ko Keriso ororeya mena bauwena. Ma-
manuga God bameya dobopiyamu ragidai mu
kawaimaga mibai ka eyo ade gwedegwede bagi
kuduba ka e pokaiya yewe matarawena. Ma-
manuga God e tawai oragai yewe wairau mu
idamugu wadumupu ki ka waira yau nene ki
pokere marai munta erida. Ko Keriso karako tawa

rabineya upiwagau ki ka tawa bagi kawaya esida
eba iyapana kaina idanugere wademei ki maba.
12 Keriso ‘Mamanuga God e Watai Tanai
Kawaya’ ki wateya mara eyaka mena deni mena
kanibu ki ka e eba papa gote bo papa burumakau
munai mu daramaga tepupu puyo Mamanuga
God kwebu. Pa mena. E eya darai wadubu kwebu
manako e darai ki pokaiya ka e bigi nu kuduba
umanibu dokodoko ki deni mena rikapupu
manako iya maramara idiwana kaiwana iyai
nu negebu.
13 Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai
ki mu ubumu gora wagau ki makeya kwae-
tagamu papa gote yo papa burumakau mu dara-
maga tepiyamu iyapana bigi-maga mete pasita-
miyamu ade papa burumakau munai pasumupu
ki wapurai mete tepiyamu iyapana wapuratami-
yamu da ki pokaiya ka iyapana mu idamaga kera-
pumaga rikapiyamu.
14 Ko ki kuduba ka erida. Keriso powena e
darai kawapu ki kasiyarai ka kawaya esida. E
bameya ka bigi mo pa mena ki pokere Mamanuga
God e Keyai mara-mara tondau kaniyau e Keyai
ki pokaiya ka Keriso e eya iyai puyo Mamanuga
God bameya nu pokanugere tapu. E darai eba nu
biginuga ki mena suru-pupu ko nu rabinanugu
maramara nidiyau wirawira da nu paerepemeya
ade upi kororai kwaigemeya ki kerarai e mete
kwaipupu. Ki pokere nu karako gwede oragai
ki kuduba kamadamu manako Mamanuga God
maramara tondau kaniyau apunai e upi mena
kwaigomu yamomu.
15 Ki pokere wainapumuri; Mama-nuga God

gwaiyaba waunai wagubu ki ka e tawiri ogayawa
apunai Keriso e mena pokaiya yona ki wagubu.
Iyapana gwedewau Mamanuga God mu winetapu
da e gwaiyabawena ki makeya mu maramara
idiwana kaiwana puyoi wadamana ki nana ki ka
mu puyo ki yadini. Gwaiyaba oragai pokaiya ka
nu biginuga eba kewowena ko Keriso nu nene
powena e darai nu nene kawapu ki pokaiya ka
bigi naiya umanibu dokodoko ki kuduba e deni
mena rikapupu manako nu ripanuga teyapu.
16 Iyapana mosi e buderi badidi maba nidapana
okai taroto manako ewa poyagisi ki ka mu oka
ki pokaiya e gwedegwedei kuduba ki makeya
nidatagisi. Ko e iyaiya tondono ki ka mu e buderi
ki eba nidatagisi.
17 Oka tapu apunai tondau ki ka e okai ki kasi-
yarai pa mena. Ko e poyagisi ki ka oka ki mibai
matarayagisi. Mu oka ki em-pomoto manako ki
pokaiya makeya makeya e buderi nidatagisi.
18 Ki maba, gwaiyaba oragai ki kasiyarai
matara-wagana ki nana ka mu papa mosi
ugwadumpu poyo manako e darai kawapu.
19 Oragai apunai Mosisi e ka yabiri ubupu
Mamanuga God e gorai kuduba iyapana makeya
makeya tadebu kewowena manako ewa ubupu
papa burumakau munai dai mu daramaga
tepupu awana kasiga mete wirapupu. E papa
sipi kumai daragai mete wadubu ripa ragai
kwarere kwarere ki naureya painipupu awana ki
rabineya kaupupu manako wadubu gora ki okai
ade iyapana kuduba mete kina mu kawari-mugu
kwisikwisipupu putamatapu kayawena.
20 E inako kwaewena manako iyapana tadebu,

wagubu ke; ‘Mamanuga God wi gwaiyabanibu ade e badidi wagubu ki wi makeya makeya kwai-wagamana ki nana nidibu ki e dara yau pokaiya mibipupu kewowena.’

21 Oragai apunai Mosisi inako wagubu manako Mamanuga God e tawai ade e si tepapamana gwedegwedei kuduba mete kina ki kawarimugu e dara kwisikwisipupu putamatapu.

22 E inako kwaewena ki mibai ka Mamanuga God e gorai wagau da dara mena pokaiya ka gwedegwede marai kawai bigi siruwa-poto. Ade dara eba kaworoto ki ka Mamanuga God eba uburoto iyapana bigimaga empoto notagogapoto.

23 Mamanuga God e Tawai ade e si tepapa-mana gwedegwedei yewe wairau ki kuduba ka usi kunumau badidi uburau ki keyakeyai. Yewe wairau ka iyapana ade gwedegwede ki bigi kewo-wagana ki nana ka mu papa darai pokaiya mu siruwatamawa. Ko Mama-nuga God e tawai usi kunumau ki ka papa darai ki kwaitana eba yadini bagi. Pa mena.

24 Ko Keriso e ka eba kunuma keyakeyai iyapana mu mubo idamugere wadumupu ki rabineya kanibu. E kunuma mibai ki rabineya kanibu manako karako Mamanuga God e yabareya nu nene uburau.

25-26 Mama-nuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga yewe wairau ki ka kwamura eyaka mena rabineya ka e mara eyaka mena papa darai wadau ‘Mamanuga God e Watai Tanai Kawaya’ ki wateya kaniyau. Ko Keriso e inako eba kwaewena. E darai ka eba kawareya kawareya kawarawa ko e mara eyaka

mena ki powena manako ewa kunumau yapu kayawena. E inako eba kwae-wagubena maba ki ka kunuma waira kerareya yabadawa da karako ki ka e kawareya kawareya nu bitanuga kawarapibena powaguibena. Ko e karako mara siyareya deni mena kunumau yapu iyapana kuduba nu biginuga deni mena surupana ki nana e eya iyai nu nene tapu kewowena.

27 Mamanuga God wagubu ki pokere nu kuduba po eyaka mena popoigamu manako ki eweya ka nu e yabareya ubumamu manako e idai gurai nu naurinugu nugwadiniyoto ragiragi.

28 Ki maba, mara eyaka mena ki rabineya ka Keriso iyapana ropani kawaya nu biginuga surupana kwenupana ki nana e eya iyai deni mena nu nene tapu. Mara ewa ka e ade wirayagisi baiyagisi, ko ki makeya ka e eba nu biginuga ki empana surupana ki nana baiyagisi. Pa mena. E eya iyapanaiyoma gwedewau e nawanai idiwu ragidai ki mu tetamana ki nana baiyagisi manako iya waunai tageni.

10

Gora oragai nu iyaniyana kasiyarai pa mena

1 Mamanuga God e gorai oragai ki ka gora waunai ki keyakeyai, ko keyakeyai ki ka eba gora waunai ki mete eyaka mena. Gwedegwede bagibagi aita ewa wenayagisi ki sisiyai ka gora oragai ki dabeya mena nu kabuwa-niyau. Gora ki pokaiya ka iyapana kwamura kwamura ki kawareya kawareya papa naumu pasumu puyo nakapiyamu ko iyapana Mamanuga God nene

inako kwaetagamu ragidai ki mu rabinamugu ka
bigi eba kewowena.
2 Iyapana Mamanuga God inako nota-piyamu
e si tepapiyamu ragidai gora ki pokaiya mu
bigimaga deni mena surupena maba ki ka mu ewa
bigi ki eba wainampibena ade puyo kawareya
kawareya inako eba nakampibena.
3 Ko mu papa ki kwamura kwamura naumu
pasumu ki pokaiya ka mu kataitagamu da mu
bigimaga ika tondau, eba kewo-wena,
4 mibai ka papa burumakau yo papa gote
mu daramaga kwaitana nu biginuga rabinanugu
uburau ki eba surupoto. Pa mena.
5 Ki pokere, Keriso yewe wairau kawarana
kwaewagawa ki makeya ka e Mamanuga God
yona yau sibu, wagubu ke;
‘Mamai, mu papa naumu pasumu puyo ebo
ebo kau nene naka-piyamu ki kau eba
nuwageya ki pokere kau nau midini kwak-
warepuni winepipi tapi.
6 Mu papa kumerekumere naumu pasumu
ade mu bigimaga nene bani ebo ebo
kau nene puyo mete nakapiyamu, ko
mu kwaetagamu ki pokaiya kau eba
mamamanugei.
7 Ki pokere nau suwagubuwani ke; Mamai God,
nau yau kena. Kau nuwageya nau badidi
kwaesugana wainapiyei ki nau makeya
kwaesugani. Kau goragi ki wikui rabineya
ka mu nau nene inako okamupu.’
8 Yabiri ka Keriso yona yau wagubu ke; ‘Mu
papa kumerekumere naumu pasumu puyo ebo
ebo kau nene naka-piyamu ade mu bigimaga

nene bani ebo ebo puyo mete nakapiyamu ki
kau eba nuwageya ade mete eba mamamanugei.'
Keriso inako wagubu ko gora oragai wagubu da
iyapana makeya makeya inako kwaetagamana ki
nana.
9 Ko ki eweya ka e yona yau mete wagubu ke;
'Mamai, nau yau kena. Kau nuwageya nau badidi
kwaesugana wainapiyei ki nau makeya makeya
kwaesugani.' Keriso yona wagubu ki mibai ka iya-
pana naiya papa naumawa pasumawa puyo ebo
ebo mete nakapamawa ki kuduba ka Mamanuga
God koritapupu manako e Keriso wadubu wata ki
tapu.
10 Mama-nuga God e nuwaiya badidi waina-
piyawa ki kuduba ka Iyesu Keriso makeya
makeya kwaewena e eya midi kwakwarepui
mara eyaka mena puyo nu nene tapu manako ki
pokaiya nu biginuga kuduba surupupu.

11 Mamanuga God bameya dobo-piyamu
ragidai mu ka papa naumu pasumu upi kiyabui
eyaka mena ki maramara kawareya kawareya
kwae-tagamu ko ki pokaiya ka mu iyapana
bigimaga eba surupiyamu. Pa mena.
12 Ko Keriso e ka nu biginuga ki denai mara
eyaka mena e eya midi kwa-kwarepui puyo tapu
powena manako e kwaewena ki kasiyarai eba
kewoyagisi ko mara mara tondono kaniyono. E
kwaewena kewowena ki eweya ka e kwarisiwena
Mamanuga God e idai garu deneya tondubu ton-
dau.
13 E ika nawana tondono kaniyono da Ma-
manuga God uburoto Keriso e iyaraiyoma kuduba
kwanatamini e kerarai kobaiya naka-tamini ke-

woyagisi ki makeya.
14 Mara eyaka mena ka e eya midi kwakwarepui
puyo tapu manako ki pokaiya ka iyapana gwede-
wau mu bigimaga e surupupu ragidai ki ka mu
maramara Mamanuga God e yabuiya supasupai
bagi mena idiwono.
15 Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi
Kawaya yona ki mete mibipiyau. Yabiri ka e yona
yau wagubu ke;
16 'Mara ewa baiyagisi ki ka nau gwaiyaba waunai
mosi wi negeyani manako nau gorani ki
nau wi yabaragau tarani ade wi rabinagau
mete okapani. Nau wi Kaiwawoga yona
yau suwagakani.'
17 Ade ewa ka e wagubu ke;
'Mu bigimaga ki nau surupani ade mu paeremaga
ki kuduba nau deni mena notagogapani.'
18 Mamanuga God wagubu da nu biginuga
kuduba ki e deni mena notagogapupu
ki pokere nu biginuga ki puyoi mosi nu e
bameya ewa eba tamamu. Ki pa mena.

Nu Mamanuga God maramara notapomu idi-womu

19 Kowaniyoma, Keriso nu nene powena ki
ka e nu yawatanuga mebu da nu 'Mamanuga
God e Watai Tanai Kawaya' ki wateya ka nu
yabarayabara kaigamu.
20 E nu nene powena ki pokaiya ka Mamanuga
God e Tawai ki katamurui aukwara pokaiya bo-
damupu ki aukwarai tegerewena manako e iya
yawatai waunai e eya midi kwakwarepui pokaiya
nu nene mebu.

21 Nu doboniyau apunai bagi kawaya esida e
karako Mamanuga God e tawai rabineya nu nene
yabiyabiri uburau,
22 ki pokere nu nuwanuga notanuga eyaka
mena ragiragi kawaya Mamanuga God suma-
pomu ade e bameya yabarayabara kaiwomu. Nu
badidi paerepemeya nu rabinanugu maramara
nidiyawa wirawira ki e deni mena surupupu ke-
wowena ade awana negai pokaiya ka e nu midin-
uga kwakwarepunuga kuduba mete siruwapupu.
23 Mamanuga God badidi kwaewagana
gwaiyabai wagubu ki kuduba e kwaeyagisi
ki pokere e ewa nu puyo negeyana wagubu
notapemei nawanai idiwei ki notai nu denai
mena yodomu doko ko eba kamadamu.
24 Nu deni deni waita kasiwaraigomu ade iya-
pana bamamugu bagi mena kwaigamana deni
deni nota kwarikwarisi kasiwaraigamana ki notai
mete notapomu idiwomu.
25 Nu ewapuru dibipemei Mamanuga God e si
tepapemei ki ka bagi kawaya ki pokere nu eba
kamadamu. Ko iyapana dai ki ewapuru dibi-
pamana notai kamadumpu ki mu maba nu in-
ako eba kwaigomu. Nau suwagani naigida mena
wainapumuri; Nu Kaiwawonuga e marai rogo-
biwagau ki pokere nu deni deni togi kasiwara-
igomu idiwomu.
26 Iyapana gwedewau Mamanuga God e yonai
mibai ki mu wainamupu ko ewa ade kamadumpu
mu mubo nuwa-mugu bigi kwaetagamu ki ka mu
bigi-maga surupana apunai mosi eba tondau da e
ewa baiyagisi e midi kwakwarepui mu nene puyo
taroto. Ki pa mena.

27 Ki pokere mu bamamugu ewa badidi we-
nawagana ki mena kudeya mu wainapomono idi-
wono. Mara baiyagisi da Mamanuga God e idai
gurai iyapana kuduba nu naurinugu ugwadiniy-
oto ragiragi ko ki eweya ka e uburoto e midi
ragiragipamawa ragidai ki kuduba tetamini mata
kawaya ki nonareya nakatamini uratamono.

28 Iyapana gwedewau oragai apunai Mosisi e
gorai tapu ki tagararamupu manako iyapana
apeya bo apeya eyaka ubumoto iyapana ki
mu paeremaga emupu ki tagisi matara ki ka
kawakawai ragidai ubumoto paere ragidai ki
eba nuwanuwatamini ko mu idamaga gurai mu
naurimugu ugwaditamini ragiragi manako deni
mena namutamini.
29 Iyapana ki mu paeremupu ki pokere mu de-
nai bita kawaya ki wadumupu, ko paere kawaya
daganani esida ka yau kena; Iyapana gwede-
wau Mamanuga God e Gubagai taisi kuraku-
rapiyamu mugu siyamu bo gwaiyaba waunai e
darai pokaiya mu bigimaga surupana wagubu ki
mu sumamupu ko ewa tagararamupu manako
dara ki mibai pa mena kororai simupu bo ade mu
paeremaga denai bita mubo wadamana ki Ma-
manuga God e Keyai pokaiya rikapupu deni mena
waditapu bagi ki mu mete wereyakaurapiyamu,
iyapana inako kwaetagamu ki mu bamamugu ka
badidi maba wenayagisi? Akae, mu yabaramugu
ka bita kawaya daganani esida mu nawanamaga
tondau.
30 ‘Bimbinai ki nau kwaesugani ade denai ki nau
mu tageyani.’ Nima inako wagubu ki nu katain-
ugu. E ade wagubu ke; ‘Nau ka Kaiwawo, nau

idani gurai nau iyapananiyoma mu naurimugu
ugwaditamani ragiragi.’ Nima inako wagubu ki
nu mete katainugu.
31 Akae, nu Mamanuga God maramara tondau
kaniyau apunai e nuwapupui rabineya sumamu
ki ka berokoi kawaya.
32 Wi naiya suma wauneya suma-igamawa
makeya badidi maba idiwa ki wi notaga eba
gogayagisi. Mamanuga God e tanai wi kawarigau
minibu siwa ki eweya ka bita yo midi makari
ebo ebo wi bamagau bauwagawa ko wi eba kek-
eraigubu ko wi watagau mena ragiragi kawaya
ubumawa.
33 Mara dai ka iyapana bautagamawa
iyapana paunamugu wi kiranimawa wereya-
kauranimawa ade girinimawa pasu-nimawa. Ade
mara dai ka iyapana bautagamawa wi kowaguma
giritamawa pasutamawa ki ka wi baigamawa mu
madanimugu ubumawa togitamawa.
34 Mu dai dibura rabineya idiwa ki ka wi
mu nuwaboyamaga wainapamawa ade mu
bitamaga daikere ki wi mete wadamawa.
Piyara ragidai bautagamawa wi gwedegwedega
asusu yabayababa tepamawa ki wi eba
nuwaboyaigamawa ko wi rabinagau mamama
mete waina-pamawa mibai ka wi puyoga usi
kunumau wi nawanaga uburau ki mena wi
notapamawa idiwa. Puyo ki eba berokotagisi
ko maramara idiwono kaiwono.
35 Ki pokere wi naiya Mamanuga God nene kasi-
yarai kawaya yabara-yabara inako ubumawa ki
wi karako eba kamadumuri. Wi ragiragi kawaya
inako kwaiwogoi yamoi ki ka Mamanuga God wi

puyoga bagi kawaya mosi aita ewa negeni.
36 Ki pokere kwarisiwagi giruru maba ki
kobaiya teteiwagi manako Mamanuga God
e nuwaiya badidi wainapiyau ki wi makeya
makeya ragiragi kawaya kwaiwogoi yamoi da wi
buridere baiwagi ki ka Mamanuga God uburoto
wi puyoga bagi kawaya gwaiyabanibu ki wi
negeni.
37 Nau nidiyani wainapumuri; Mamanuga God
e okai mosi wagubu ke;
‘Mara eba rowarowa ka bauwagana wagubu
apunai ki baiyagisi,
ko e mara ki eba paerepoto riyapoto yaroto.
38 Gwedewau nau yabuneya supasupai mena
idiwu ragidai ki mu nau sumasinimono
manako mu sumamaga ki pokaiya idiwono.
Ko gwedewau nau kamadisinimoto wiratagisi
ewamugere kayatagisi ragidai ki mu bama-
mugu nau eba mamamasugani.’
39 Ko nu ka eba iyapana iyamaga kaupiyamu
wiratagamu ewamugere kayatagamu
ragidai ki mu maba. Nu sumanuga pokaiya
ka nu iya ki yadamu.

11

Nu sumanuga pokaiya idiwana ki nana

1 Suma ka gwede? Nau suwagani; Nu puyo ewa
wadamana nawanai idiwei ki mibipemei da nu
ewa yadamu ki ka nu suma sumaigemei. Ade nu
gwede mosi karako eba empemei ki mibipemei da
nu ewa empamu ki nu mete sumaigemei.

2 Oragai ragidai takari kawaya Mamanuga God
inako sumapamawa ki pokere e mu weremaga
mete wagubu.
3 Nu sumanuga pokaiya ka nu mibipemei da
Mamanuga God e wagubu umuneya ka kunuma
waira kuduba wenawena. Gwedegwede kuduba
yabunugere matarau empemei yau ka nu eba
empemei apunai e pokaiya matarawena.
4 Oragai apunai Eiboro e sumai pokaiya
ka e papa mo wadubu puyo Mamanuga God
kwebu manako Mama-nuga God ubupu puyo
ki mibipupu. Ko e tatai Kaini bani dai tepupu
puyo Mamanuga God kwebu ki ka Mamanuga
God puyo ki eba mibipupu ko tagarara-pupu.
Apunu Eiboro e ka Mamanuga God sumapupu ki
pokere Mamanuga God puyo ki wadubu manako
apunu bagi supasupai e sibu. Apunu Eiboro e
ka takari kawaya powena ko e sumai pokaiya
badidi kwaewena ki yonai nu karako mete
wainapamana makeya makeya kwaiwagamana
ki nana.
5 Oragai Apunai Enoki e sumai pokaiya ka
Mamanuga God kawapu e iyaiya wadubu usi
kunumau tapu ko e eba powena. Iyapana e
kwaenepamawa ko mu mo e eba bananamupu
mibai ka Mamanuga God kawapu e iyaiya tepa-
pupu wadubu kayawena. Mamanuga God e
okai mosi wagubu da apunu Enoki yewe wairau
tondawa ki makeya ka e bagi supasupai mena
kwaewagawa ki pokere Mamanuga God e bameya
mamama wainapiyawa.
6 Iyapana nima notapiyau da Mamanuga God
e ka pa mena maba ki ka e suma eba suma-

wagau. Ko iyapana nima Mamanuga God bameya
guriguriwagau ki ka e guriguriwagau ki pokaiya
mibipiyau da Mamanuga God e tondau. E
Mamanuga God eba sumapena ki ka e bameya
eba guriguriwagubena ko e sumawagau ki
pokere Mamanuga God uburau e mamamai mete
wainapiyau. Iyapana gwedewau Mamanuga God
sumapiyamu manako e bameya guriguritagamu
ki ka Mamanuga God mu denai puyo tageni.

7 Mamanuga God e ewa bita tono-pana yonai
wagubu ki e oragai apunai Nowa kabuwapupu.
Apunu Nowa yona ki mibai e yabere mo eba
empupu ko e sumai pokaiya ka e Mamanuga God
e umunui wadubu waka yamanapupu manako
e wainai yo e gubagaiyoma yo mu ridimuguma
mete kina waka ki rabineya iyatagubu. E Ma-
manuga God sumapupu ki pokaiya ka Mamanuga
God e apunu bagi supasupai sibu ko iyapana dai
ki mu paeremaga ki denai ka mu bita kawaya
bananamupu.

8 Mamanuga God e oragai apunai Eburamu
waira waunai mosi e kweyana ki nana gwaiyaba-
pupu ki pokere e sumai pokaiya ka e kipu ubupu
Mamanuga God e umunui wadubu kayawena. E
sumai pokaiya ka e wairai oragai ki kamadubu e
wairai waunai ki kai kayawena ko e bani deneya
kayawagana ki e eya eba kataiya.

9 Mamanuga God e gwaiyabapupu ki wairai
kawareya e bauwena ki ka e sumai pokaiya ika
tondawa. Waira ki ka iyapana kudubai dai ki
mu wairamaga ki pokere e tawa mibai ika eba
wadubu ko e nabonabo papa kwakwarai pokaiya
wadumupu ki rabineya tondawa. E gubagai Aisiki

ade e atai Diyaikapu ki mu mete kina gwaiyaba ki
pokaiya inako ika idiwa.
10 Natere kawaya mosi ki Mamanuga God e
ebo notai pokaiya makeya makeya bebeda ra-
giragi kawaya nunupu kawareya tawa wadubu
ki naterei ka apunu Eburamu empana ki nana
nawanai tondawa.
11 Apunu Eburamu e ka magurawena ade e
wainai Sera mete kina kagara tondawa da magu-
rawena ki pokere e munu wenapana marai ki
ororeya mena kewowena. Ko Mamanuga God
e munu mosi kweyana gwaiyabapupu ki apunu
Eburamu sumapupu ki pokere e wainai romod-
owena munu wenapupu.
12 Apunu Eburamu e doborowena e midi
kwa-kwarepui roparopawena ko e wainai
romodowena manako munu wenapupu ki
pokaiya ka e momoiyoma minibu daburi
kawayawena kayawena supama kunumau ade
naya egi papateya eba iyabapamana makai ki
maba.
13 Iyapana yau kuduba Mamanuga God e naiya
gwaiyabatapu ki mu sumapamawa idiwa ko e ba-
didi gwaiyabatapu ki mibai mu eba banana-mupu
ko popotagubu gawarara. Aita ewa badidi we-
nawagana ki mu yabara-mugu uwamau kawaya
buri emupu manako mamamatagubu. Mu mata-
rau tagubu da mu ka eba waira yau tauba-nuwai
ko mu ka iyapana kwaiyanai pa ka were bau-
tagubu.
14 Iyapana inako tagamu mu mibipiyamu da
mu tawana-maga mosi ki kawareya mu mara-
mara idiwana kaiwana ki nana ki kwaenei kwae-

tagamu.
15 Mu ade wiratagamana mu tawanamaga ora-
gai kamadumpu kebomupu ki ade kayatagamana
notampena ki ka mu kayatagumpena ko nima mo
mu eba bodatapena.
16 Ko mu waira waunai bagi kawaya esida usi
kunumau ki kwaenei kwaetagamawa nawanai
idiwa. Mamanuga God e mu nateremaga usi
kunumau okukunawena kewowena ki pokere mu
ubumoto mu mamamaga e siyomoto ki ka e
umunui eba mayamayayagisi.
17 Mamanuga God e oragai apunai Eburamu e
sumai empana ki nana yona yau e sibu, wagubu
ke; 'Kau gubagagi Aisiki karako mini poyo nau
nene puyo tari.' E gubagai eyaka mena Ma-
manuga God e gwaiyabai pokaiya wenawena
ki e eba gwandagipupu ko e sumai pokaiya ka
e ubupu Mamanuga God wagubu ki makeya
makeya kwaewena.
18 Mama-nuga God naiya e gwaiyaba sibu,
wagubu ke; 'Kau gubagagi Aisiki pokaiya ka kau
momogi ki kawayayogono yarono.'
19 Mamanuga God naiya inako wagubu ki
pokere apunu Eburamu e gubagai miniyana
po kwaewagawa ki makeya ka e notai wagubu
ke; 'Mamanuga God aita uburoto popotagubu
ragidai ade iyatamini kimoto ubumoto ki pokere
nau karako nau gubagani miniyani poyo ki mete
baganai.' Oragai apunai Eburamu e notai pokaiya
ka e notapupu da e gubagai gwe ororeya mena
powena maba ko e sumai pokaiya ka e mete
notapupu da Mamanuga God uburoto e gubagai
ki ade iyapoto iyaiya kweyoto.

20 Apunu Aisiki e sumai pokaiya ka e ubupu e
gubagaiyoma Diyaikapu yo Iso ewa bagi kawaya
idiwana ki nana mu waditapu bagi.
21 Apunu Diyaikapu e sumai pokaiya ka e powa-
gana kwaewagawa ki makeya e gubagai Diyosepa
e gubagaiyoma waditapu bagi. E gunai kawareya
togi-wena manako Mamanuga God e si esida
tepapupu.
22 Apunu Diyosepa e sumai pokaiya ka e powa-
gana kwaewagawa ki makeya ka e iyapanaiyoma
Isiraero ragidai mu tawana Idipi kamadamana
tawana mo kayatagamana ki sisiyai tadebu ade e
eya kwakwarepui ewa wadamana tawana mo ra-
bineya ononopamana ki sisiyai mu mete tadebu.
23 Apunu Mosisi e inai mamai mu sumamaga
pokaiya ka e wenawena makeya ki ka mu sir-
agamu apeya eyaka ki rabineya e wadumupu
wekemupu idiwa. Mu emupu da e ka munu
komeruwana kawaya ki pokere kaiwawo Pero
badidi wagubu ki kudeya mu eba wainamupu.
24 Apunu Mosisi e yaraga tondawa ki makeya ka
kaiwawo Pero e petei ubupu e gubagapana sibu
ko e sumai pokaiya ka e yona ki bodapupu.
25 E eya iyai yewe wairau ki nene wainapena ki
ka e kaiwawo tawaiya tondibena ko e midi kwak-
warepui tainipiyawa ki e tagarara-pupu man-
ako e ebo nuwaiya ki kwae-wena kipu ubupu
kayawena Mamanuga God e iyapanaiyoma mu
mete bita yo midi makari bananamupu.
26 E waina-pupu da tawana Idipi ragidai
mu gwedegwedemaga mamamapamana ki
mamamai ka erida ko iyapana Keriso pokaiya
e wereyakaurapamana ki mamamai ka kawaya

esida. E waira yau iyai nene eba notapiyawa mibai ka e denai bagi kawaya aita ewa wadana ki nene mena notapiyawa tondawa.

27 Apunu Mosisi e sumai pokaiya ka e tawana Idipi ragidai mu kawaimaga e kudeya eba wainapupu ko e kipu ubupu tawana ki kamadubu kayawena. Mama-nuga God e nu eba empemei ko apunu Mosisi e gwe empupu diyayai ki pokere e giruru maba ki kobaiya tewena deni mena kayawena.

28 Apunu Mosisi e sumai pokaiya ka e tawana Idipi rabineya ‘Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai’ ki kerarai birikapupu. E iyapanaiyoma Isiraero ragidai papa naumana manako papa ki darai mu mubo eyaka eyaka tawamaga katamuruiya pasipamana ki nana wagubu. Mu inako kwaetagamana da ‘Naunuma Aneyai’ dara ki empana ki ka e mu munumuguma uratanai amu suwakarai ki eba namutamana ki nana.

29 Tawana Isiraero ragidai Egi Daragai ki papateya bautagubu ki ka mu sumamaga pokaiya ka egi ki puru-wena daikere daikere ubupu manako mu sumpu egi ki rabineya borau maba kayatagubu papasi daikere bautagubu. Ko tawana Idipi ragidai mu ewamugu kayatagubu kaiwa da paunau ka egi ki mu utatapu mu nonamaga kubabu manako mu popotagubu gawarara.

30 Tawana Isiraero ragidai mu sumamaga pokaiya ka mu mara ida daikere kewowena daikere apeya ki rabineya natere Diyeriko kikirau kowiwirapamawa da siyareya ka natere ki gwarantana kawaya minimupu wiwiramupu ki kuduba rororororowena gwekauriyapupu.

31 Yawata kawakawareya umawa ridai Reyabu
e sumai pokaiya ka e tawau mena tondawa
ki pokere tawana Isiraero ragidai ubumpu Ma-
manuga God tagararapamawa ragidai ki namu-
tamawa makeya ki ka mu ridi ki eba minimupu
poyo, mibai ka e naiya gopara ragidai ki waitat-
apu mu diriwa-maga kwaewena.
32 Nau Mamanuga God e suma-pamawa ragidai
ade dai mu bususu-maga mete suwagani bo?
Apunu Gidiyoni yo Baraki yo Samsoni yo Diyepeta
yo Dewida yo Samuwero yo ade Mamanuga
God e bonanai waina-pamawa tagamawa ragidai
ropani kawaya mete kina mu bususumaga nau
suwagana ko madega pa mena.
33 Mu sumamaga pokaiya ka mu iyara-
muguma mete kandetagamawa raurutamawa
ade wairamaga mete wadamawa. Mu bagi
supasupai mena kwaetagamawa idiwa ki pokere
mu gwede wadamana gwaiyabai waina-mupu ki
mu makeya wadumupu. Papa kamarai ‘raiyoni’
yawira bautagubu ki mu sumamaga pokaiya ka
mu papa ki bodatampu.
34 Mu sumamaga pokaiya ka mu mata nonarai
kawaya ki pomupu ade iyaramuguma ta temupu
yawira bautagubu ki ka mu ubumpu mu baibi-
gatampu. Mu wairorotagubu ko mu sumamaga
pokaiya ka mu kasiyara ade wadumupu. Yawira
marai bauwena ki ka mu ubumpu mu iyara-
muguma kuduba raurutampu ki pokere iyara-
muguma kuduba wakapatagubu.
35 Ridi dai mu sumamaga pokaiya ka mu
munumuguma bo mu nobomomuguma bo mu
rakarakamuguma popotagubu ki ade iyatagubu

kimpu ubumpu mete ewapuru idiwa.

Iyapana dai ki bita yo midi makari kawaya bananamupu. Mu Mamanuga God tagararampena ki ka mu iyara-muguma mu idamaga kerapumaga rikatampena bautagumpena kayatagumpena. Ko mu iyaramuguma umunu-maga eba wadumupu mibai ka mu ewa ade kimana ubumana iya bagi kawaya esida wadamana ki mena notapamawa. Mu Mamanuga God eba tagararamupu ko iyaramuguma mu idamaga rabineya popotagubu.

36 Iyapana ubumpu mu dai wereyakauratampu ade wikuku pokaiya raukeketampu ade dai ki mu tetampu mu idamaga kerapumaga umatampu dokodoko dibura rabineya nakatampu.

37 Dai ka mu bowa were taunimupu popo, dai ka mu naurimugu purutampu popotagubu, ade dai ka mu kereba pokaiya metampu popo. Mu dai gwede-gwedemaga pa mena ki pokere papa sipi yo papa gote mu kwakwarepumaga ki mu temupu umamawa iwa. Iyapana bautagubu mu giritamawa pasutamawa ade bita ebo ebo mu tagemawa.

38 Mu tawamaga kamadumpu gwabau ade kweyau igida yauda iwa. Mu dai ka ragu ukwapamawa ade dai ka urubau ukwapamawa. Waira yau ragidai mu beramaga ka berokoi ko suma sumatagamawa ragidai ki mu beramaga ka bagi supasupai kawaya ki pokere mu yewe idiwana watai mu nene ka pa mena.

39 Iyapana yau kuduba mu suma-maga ka ragiragi kawaya ki pokere Mamanuga God mu simaga tepapiyawa ade mu mamamamaga wagawa. Mu

bagi kawaya kwaetagamawa ko e mu badidi
gwaiyabatapu ki mibai mo mu eba bananamupu,
40 mibai ka ororeya mena ka Mamanuga God
nu karako idiwei ragidai nu nene wainapupu
gwede bagi kawaya mosi nu nene tapu ki pokere
oragai sumatagamawa ragidai nu raurunimana
yabiritagamana ki nana ka eba baganai. Ma-
manuga God e nuwaiya ka nu yo mu ewapuru e
badidi wainapupu ki yadamu ade ewapuru mena
e nuwaiya wainapiyau ki makeya idiwomu.

12

*Mamanuga God e munuiyoma wade supasu-
paniyau*

1 Suma ragidai ropani kawaya naiya
popotagubu mu karako oroguma maba nu
kwagaranimpu eminiyamu idiwu ki pokere
gwedegwede kuduba nu kwakwarepunuga
tainipiyau ade bigi ki garugaru mena nu umeme
dokodokoniyau ki nu rikapamu manako nu
nuwanuga notanuga eyaka mena nisi kandamu
katamuru yabaranugu ki deneya deni mena
garupamu kaigamu.
2 Nu sumanuga kerarai ka Iyesu e mena ade e
mena pokaiya ka nu sumanuga mibai mete kirau
ki pokere e mena empomu ade nu yabunuga e
mena naureya uburono. E ripa korosi naureya
powagana ki e yabareya buri empupu ki e eba
midimamawena nitaisiniwena. E ewa mamama
kawaya bananapana ki mena wainapiyawa ki
pokere e giruru maba ki kobaiya tewena ripa
korosi naureya powena manako karako kema

kawareya tondau apunai Mamanuga God e
madaneya e idai garu deneya tondau.
3 Wi bita yo nuwaboya banana-piyamu man-
ako ki pokaiya wi notaga kauwagana kwaewagau
ade wi wairoroigamana kwaiwagamu ki ka iya-
pana bera berokoi kwaetagamawa ragidai Iyesu
bameya badidi kwae-tagamawa e giripamawa pa-
sumawa ade bita yo midi makari ebo ebo e kweya-
mawa ki wi wainapiyoi idiwoi.
4 Wi berokoi mete kandeiwagamu ki ka ragiragi
kawaya, ko ade wainapumuri; Wi mosi ki pokaiya
eba popoigubu ade wi daraga eba kawapu.
5 Wi ka Mama-nuga God e munuiyoma ko e
wi togi-niyana yonai naiya mena wagubu ki wi
notaga gogawena bo? E yona yau wagubu ke;
‘Gubagani, kau Kaiwawogi nau uburani kau
wade supasupaniyani ki kau naigida mena
wainapi,
ade nau uburani kau nakariniyani ki kau notagi
eba kauyagisi,
6 mibai ka gwedewau nau nota kwarikwarisita-
makani,
ki nau mu mete wade supasupa-tamakani,
ade gwedewau nau mununiyoma mu
tadebuwani,
ki nau wade supasupatamana ki nana bita mu
mete tageyani.’
7 Wi bita yo midi makari banana-piyamu ki ka
wi notaga eba kauyagisi ko wi eyaka eyaka nota
yau notapu-muri; ‘Mamanuga God e munui sidibu
ade nau wade supasupasiniyau ki pokere nau
ragiragi yau bananapuwani ki ka baganai.’ Mibai,

inamama kuduba yewe wairau mu mete kina mu
munu-muguma inako wade supasupa-tamiyamu.
8 Mamanuga God e munui-yoma kuduba wade
supasupatamiyau ki pokere e wi eba wade su-
pasupanibena maba ki ka wi eba e munuiy-
oma mibai ko wi ka yawata kawakawareya we-
natagubu ragidai ki mu maba. Ko wi ka eba
yawata kawakawareya wena-igubu.
9 Nu mamanuguma kaina yewe wairau nu wade
supasupanimupu ki ka nu denai mu wiwiratampi.
Ko wainapu-muri; Mu kuduba ka erida ko nu
Mamanuga Mibai e ka kawaya esida ki pokere
nu e naigida mena wiwirapomu ade e umunui
yodomu. Nu inako kwaigomu ki ka nu iya bagi
kawaya idiwomu.
10 Nu mamanuguma yewe wairau mu mubo
wainamupu baganai ki makeya mu mara eba
rowarowa nu wade supasupanimawa, ko nu
nubo baginuga nene ka Mamanuga God nu wade
supasupaniyau da e taneya bagi kawaya tondau
ki maba nu e mete inako idiwana ki nana.
11 Nu mama-nuguma nu wade supasupani-
mana ki nana bita negeyamu ki makeya ka
nu mamama eba wainapemei ko nu nuwaboya
wainapemei. Ko mu wade supasupanimoto ke-
woyagisi eweya ki ka iya supasupai ade nuwabagi
nu rabinanugu mibai kiroto.
12 Ki pokere wainapumuri; Wi idaga
nubatagubu ki roronatamuri genge-mupumuri,
ade rwi amataga boniboni-tagubu ki taisi
rororororonaiwagi damda ubumuri.
13 Yawata kwaiya eba kaiwagi kwaenda
wi tainipumuri paere manako wi kerapuga

rokowena ki dagupumuri. Ko wi yawata supasupai mena kaiwagi da wi kerapuga rokowena ki iyayagisi.

Nu Mamanuga God eba tagararapamu

14 Wi iyapana kuduba paunamugu nuwabagi rabineya supasupai naigida mena kwaiwogoi ade Mamanuga God e nene mena idiwoi. Iyapana gwedewau mu nuwamaga notamaga eyaka mena Mamanuga God nene inako eba idiwono ki ka mu nu Kaiwawonuga eba empomoto.
15 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi, ki pokere wi kwayubaga naigida mena kwaiwogoi kwaenda da gwede mosi baiyagisi wi kerapugau yadini manako Mamanuga God wi nene kwaewena ki wi tagararapumuri. Ade wi eyaka eyaka wi kwayubaga naigida mena kwaiwogoi kwaenda iyapana mosi wi paunagau e gagayai ki gwabiyara maba yadini baiyagisi igida yauda wi pasuniyoto kayayagisi.
16 Wi kwayubaga naigida mena kwaiwogoi kwaenda da wi paunagau iyapana mosi taku maba igida yauda umono. Ade wi kwayubaga naigida mena kwaiwogoi kwaenda oragai apunai Iso e kwakware-pui ki iyai nene wainapiyawa ki maba wi mete inako kwaiwagi. Apunu Iso e mamai uburana puyo e kweyana wagubu ki e eba wainapupu ko e wetei mebu bani kupana ki mena wainapupu ki pokere puyo bagi kawaya ki e yowai bauwena wadubu.
17 Apunu ki e bususui wi kataigau; E ewa bauwena e puyoi ki wadana ki nana e mamai

genepupu ko e mamai ororeya mena puyo ki e yowai kwebu. Apunu Iso paerepupu ki e wadana supasupa ki nana mibi yadi kwaewagawa ko e kwaewena siyasiya ki wadana supasupa yawatai mo pa mena.

18-21 Naiya takari kawaya tawana Isiraero ragidai kweya Sainai kerareya bautagubu ki ka mu kweya ki kawareya mata nonarai warapiyawa emupu, madegau tawana sisipu umapu emupu, oroguma pinai kawaya kawapu emupu, ade nusuru kawaya gipiyawa ki mu mete emupu. Mu ki kuduba emupu manako bawiwi wagubu wainamupu ade bonana mo kawapu wagubu ki mu mete wainamupu. Mu bonana ki wainapa-mawa ka mu kudu ebotau wainamupu manako genetagubu da mu bonana ki ewa mo eba wainapamana ki nana, mibai ka bonana ki wagubu ke; ‘Kweya yau madaneya eba kebomuri. Eba iyapana wi mena ko wi papaguma mete kina mu kerapumaga kwaipomoto kweya yau tainipomoto ki ka wi bowa were mu namutamuri.’ Mu yabumugere badidi emupu bo wainamupu ki ka gwede kawaya mosi ki pokere oragai apunai Mosisi e mete wagubu ke; ‘Nau kudu kawaya wainapakani, nau didigurani mete wagau.’

Iyapana ki mu ka kweya Sainai ki bameya bau-tagubu gwedegwede ki kuduba mu yabumugere matarau emupu ko wi ka kweya ki bameya mo eba baigubu. Pa mena.

22 Wi ka kweya Saiyoni ade maramara tondau kaniyau apunai Mamanuga God e naterei Diyerusaremu kunumau ki bameya baigubu.

Natere ki rabineya ka Mama-nuga God e
aneyaiyoma ropani kawaya eba iyabapamana
makai ika mamama nene dibimupu idiwu.
23 Yabiri Keriso sumapamawa ragidai ki Ma-
manuga God ubupu e munuiyoma mu tadebu
ade mu simaga kunumau okapupu ki karako ma-
mama nene dibimupu idiwu ragidai ki mu bama-
mugu wi baigubu. Mama-nuga God e idai gurai
iyapana kuduba nu naurinugu ugwadiniyana ra-
giragi apunai ki e eya bameya wi baigubu. Ade
iyapana naiya yewe wairau bagi supasupai mena
idiwa popotagubu manako mu keyaimuguma
kayatagubu Mamanuga God mu waditapu bagi
mete idiwu ragidai ki mu bamamugu wi mete
baigubu.
24 Wi ka tawiri ogayawa apunai Iyesu e bameya
baigubu. E pokaiya ka Mamanuga God gwaiyaba
waunai negebu ade e darai nu nene kawapu ki
nu biginuga kuduba suru-pupu. Keyakeyai mosi
dara naureya ka yau kena; Oragai apunai Eiboro
e darai kawapu ki mibai ka poyo ko Iyesu e darai
kawapu ki mibai ka iya ki pokere bagi kawaya
esida.
25 Ki pokere nima karako nu bama-nugu wagau
ki e yonai wi naigida mena wainapumuri wetawe-
tara ko eba basarapumuri. Naiya takari kawaya
iyapana e yonai yewe wairau waina-pamawa ko
ewa ade tagararapamawa ragidai ki ka mu denai
bita wadamana ki mu baibigapamana yawatam-
aga mo pa mena. Ki maba, karako nima kunumau
nu nidiyau ki nu wainapamu ko ade kamadamu
ki ka nu aita ewa bita kawaya daganani esida
bananapamu. Nu bita ki baibigapamana yawatai

mo pa mena.
26 Wagubu apunai naiya wagubu ki makeya ka
waira kuduba e bonanai pokaiya geyageyawena.
Ko karako ka e gwaiyabawena, wagubu ke; ‘Mara
mosi ka nau waira ade kwisikwisipani. Eba waira
mena ko kunuma mete kina.’
27 E ade kwisikwisipana wagubu ki mibai ka
e gwedegwede kuduba orageya mena yamana-
pupu nu yabunugere empemei ki e ade kwisik-
wisitamini da gogatagisi ko gwedegwede kuduba
eba emitame-mei ki mu watamugu mena idiwono
ko eba geyageyatagisi.
28 Nu Mamanuga God e gari rabineya e kasi-
yarai pokaiya kaiwana idiwana watai ki eba
geyageyayagisi bo gogayagisi ki pokere nu Ma-
manuga God mayapamu wiwirapamu ade e nu
mamamanuga wagana ki nana parau-pamu e si
esida tepapamu.
29 Wainapu-muri; Mamanuga God e ka mata
nonarai maba uburoto gwedegwede kuduba pa-
sutamini uratamini rerewara.

13

Mamanuga God nene idiwomu

1 Wi sumaga ka eyaka mena ki pokere deni deni
nota kwari-kwarisi kasiwaraiwogoi idiwoi.
2 Iyapana gogoi dai wi daiyoga baitagisi ki ka wi
mu diriwamaga kwaiwagi. Nau nidiyani waina-
pumuri; Iyapana dai inako kwaetagubu ki ka mu
aneya diriwa-maga kwaetagubu ko ki mu muga
eba kataimugu.
3 Iyapana dai dibura rabineya idiwu ki wi mu
wainatamiyoi, ena, wi gwe mu mete ewapuru

dibura rabineya idiwu maba inako wainapiyoi. Ade iyapana bita yo midi makari banana-piyamu ki wi mu mete wainatamiyoi, ena, wi gwe mu mete ewapuru bita yo midi makari bananapiyamu ki maba inako wainapiyoi.

4 Ridi yo apunu anikatagamu ki ka bagi kawaya ki pokere anika eba simuri siyasiya. Mu anikatagubu ki ka mu naigida mena deni deni kwayuba kasiwaratogomono idiwono ko eba taku maba asusu igida yauda iwono bo rauru kawakawara kasiwaratogomono iwono. Iyapana gwedewau inako kwaetogo-mono ki ka Mamanuga God e idai gurai mu naurimugu ugwaditamini ragiragi.

5 Wi nuwaga notaga bowa madai kawareya eba ukworono ade gwede-gwede dai kawareya tepa-mana ki nene eba wainapiyoi. Gwedegwede wi bamagau kawaitau bo maraitau ki ka eba gwedei mete kina, mibai ka Mama-nuga God e wagubu ke;

‘Nau wi mo eba kamadiniyani ade nau wi mo eba notagoganiyani.’

6 Nu nuwanuga notanuga eyaka mena pokaiya yabarayabara iwagamu ke;

‘Nau Kaiwawoni nau waitasiniyau ade togisiniyau ki pokere nau kudu eba wainaponi.

Iyapana mosi eba baiyagisi nau girisiniyoto. Ki pa mena.’

7 Yabiyabiri ragidai Mamanuga God e yonai wi nidimawa kabukabuwa yamawa da popotagubu ki mu badidi maba idiwa ki wi wainapiyoi ade mu badidi maba sumatagamawa ki maba wi mete inako sumaiwogoi idiwoi.

8 Iyesu Keriso e ka mara yomi, mara karako,
ade mara ewa e wateya mena mara-mara tondau
kaniyau.
9 Kabuwa ebo ebo kudubi kwaki ki wi eba
wainapiyoi kwaenda wi kerapugau yadini
yawata supasupai kaiwu ki paerepumuri yawata
kwaiya kaiwagi. Nu paerenuga ki denai bita
nubo wadamana ko ki ka Mamanuga God e
rikapupu deni mena nu wadinibu bagi ki pokere
e kwaewena ki mena nu wainapomu yamomu
ki ka bagi kawaya. Ki pokaiya ka nu nuwanuga
notanuga ade nu mibinuga mete ragiragiyagisi.
Ko iyapana gwedewau bani nene kaisi ebo ebo
kwaetagamu bo gora ebo ebo tamu ki mena
notapiyamu ki ka mu kaisi-maga bo mu goramaga
ki pokaiya waita bagi mo eba bananapomoto.
10 Yona mosi ka yau kena; Mama-nuga God e
puyo kweyamana watai waunai mosi yamana-
pupu nu nene tapu, ko e bameya dobopiyamu
ragidai yewe wairau tawa oragai rabineya up-
itagamu ki mu kwaitana wata ki kawareya nu
mete eba dibipamu puyo e kweyamu. Pa mena.
11 Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai
mu kawai-maga e ka papa darai ki wadau
tawa rabineya ‘Mamanuga God e Watai Tanai
Kawaya’ ki wateya kaniyau iyapana bigimaga
nene puyo tarau. Ko papa naumpu mu midimaga
kwakwarepu-maga ki mu tepiyamu gari tagaiya
pasutamiyamu uratamiyau rerewara.
12 Ki maba ka Iyesu e mete kina gari tagaiya
powena iyapana kuduba nu biginuga surupana
wadiniyana bagi ki nana e eya iyai tapu ade e
darai nu nene kawapu.

13 Ki pokere nu mete kina karako gari tagaiya
e bameya kaigamu manako iyapana e simpu
siyasiya wereyakauramupu ki maba mu nu mete
inako nidinimoto siyasiya wereyakaura-nimoto
ki ka baganai.
14 Nu maramara idiwana kaiwana naterei mosi
yewe wairau pa mena ko nu mara ewa bau-
wagana naterei ki nene nu yabu tamemei e
nawanai idiwei.
15 Ki pokere nu Mamanuga God e si Iyesu
pokaiya maramara esida tepapomu idiwomu. Nu
inako kwaigomu ade nu umununuga pokaiya nu
sumanuga Iyesu bameya ki matarapomu ki ka nu
puyo mibai Mamanuga God bameya tamei.
16 Wi upi bagi ebo ebo kwaiwagamu ki wi eba
kamadumuri ade deni deni waita kasiwaraiwogoi
idiwoi mibai ka upi inako ki ka puyo maba Ma-
manuga God bameya ade ki pokaiya ka e wi
mama-maga yagisi.
17 Wi yabiyabiriguma ki wi mu wiwiratamiyoi
ade mu umunumaga wadoi mibai ka mu mara-
mara kemora nawaru wi kwayubaniyamu idiwu.
Mu upimaga supasupai bo eba supasupai ki mu
muga aita ewa Mamanuga God bameya matara-
pomoto. Wi mu umunu-maga wadoi ki ka mu
upimaga ki wi wadumuri tekateka da mu mibi
mamamai upitogomono, ko wi inako eba kwai-
wogoi ki ka mu nuwaboya rabineya upitogomono
manako ki pokaiya ka wi iyaga eba supasupayag-
isi.
18 Nu rabinanugu nidiyau wirawira ki
kabuwaniyau da nu paere mo eba kwaigibi ko wi
nu nene guriguriwogoi mibai ka nu nuwanugu

ka maramara bagi supasupai mena upigamana waina-pemei.

19 Nau wi bamagau ade bau-sugana ki nana wainapakani ki pokere nau ragiragi kawaya wi nidiyakani da wi nau nene guriguriwagi da Mamanuga God uburoto nau yawatani garugaru mena yadini supasupa.

20 Nu Kaiwawonuga Iyesu e ka e eya papaiyoma sipi mu Kwayubatamiyau Apunai Bagi Kawaya. E nu nene powena ko Mamanuga God gwaiyaba waunai wagubu ki pokaiya ka e ade iyawena kipu ubupu. Iyesu e darai pokaiya ka Mamanuga God kawapu maramara tondana kaniyana ki gwaiyabai nu negebu.

21 Nuwabagi Negeyau Apunai Mamanuga God e karako wi waitaniyoto da e nuwaiya wi badidi kwaiwagamana wainapiyau ki puyoi bagibagi kuduba e wi negeni manako wi puyo ki pokaiya upi kwaiwogoi. Ade e Iyesu Keriso pokaiya nu eyaka eyaka nu rabinanugu mete upiyogono da e nuwaiya badidi mamamapiyau ki makeya makeya nu rabinanugu wenayagisi. Keriso e si nu maramara kawareya kawareya esida tepapomu yamomu. Ki mibai.

Parau siyarai.

22 Kowaniyoma, nau wi toginiyana yonai eba rowarowa yau okapuwani ki wi naigida mena wainapumuri weta-wetara ko wi midiga eba togayagisi.

23 Nu waretanuga Simosi dibura rabineya tondawa e gudui mu kwaimupu manako e bauwena kayawena ki sisiyai nau wainapuwani ki pokere

nau karako yona ki wi kabuwaniyakani. E garugaru yewe baiyagisi ki ka nau e bananapani manako nau yo e ewapuru wi bamagau ika baigamu wi eminiyamu.

24-25 Wi yabiyabiriguma kuduba ade Mamanuga God e iyapanaiyoma kuduba ika idiwu mete kina ki nu paraunuga yau mu tademuri. Tawana Itari ragidai kuduba nu mete yewe idiwei ki mu mete wi parauniyamu kawaya daganani wi bamagau.

Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E karako waitaniyoto da e wi nene kwaewena ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara.

Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

IYA YONAI
The New Testament in the Umanakaina Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Umanakaina long Niugini

Copyright © 1999 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Umanakaina

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
92bb28a8-6181-5bd4-a67f-1906ab635008